

Dokumenty

Loewensteinovo „Zúčtování“ z roku 1948

Dobový pramen a dokument k dějinám českého dějepisectví

Vilém Prečan

Když jsem se v březnu probíral písemnostmi, které mi Bedřich Loewenstein svěřil jako osobní doklady ke své biografii – připravoval jsem tehdy jubilejní spis k jeho sedmdesátinám –, narazil jsem mezi nimi také na dvacetistránkový hustě psaný strojepis (opravdu hustě, průměrně 62–63 řádek na stránce) s nadpisem o jednom slově psaném ještě starým pravopisem – súčtování – a s rukopisnou poznámkou za textem na posledním listě: „Praha, v září 1948“. Těch padesát let bylo znát na vnějším stavu písemnosti, o níž se mi dostalo informace, že to byl anonymně rozepsaný text devatenáctiletého Loewensteina; z jeho obsahu však na mě dýchl živý prožitek, cítil jsem se osloven jako historik i současník. Jsem rád, že autor dal nakonec souhlas k publikaci, a nejen to, že připsal něco navíc o okolnostech vzniku textu a též o prostředí, v němž žil tehdy, když psal svou první, protohistorickou práci – rozbor vnitropolitické situace po únoru 1948, zúčtování s ideologií a politikou komunistické strany, se způsobem, jak uchvátila moc, a se lží, jíž obestřela svou vládu nesvobody.

Chápu Loewensteinovo Zúčtování především jako dobový historický pramen i jako dokument k dějinám českého dějepisectví nejnovější doby. Napsal jsem už na jiném místě, že peripetie životního příběhu Bedřicha Loewensteina jsou jedním článkem složité struktury české historiografie druhé poloviny dvacátého století a že prostřednictvím tohoto jediného příběhu lze pochopit mnohé o cestě, kterou prošlo celé české dějepisectví. Aby bylo toto konstatování úplné, zcela srozumitelné a jednoznačné, je nutno ještě připojit, že Bedřich Loewenstein patří k té vrstvě mých generačních současníků a k těm žijícím historikům, kteří se nezapletli s komunistickou stranou, nebo – řečeno eufemisticky – neměli s ní nikdy žádnou milostnou avantýru.

Šťastní to lidé, řeklo by se dnes, je jim co závidět, nemusí se vyrovnávat se svou minulostí, alespoň v tomto ohledu, a nemohou se jim vysmívat či je tupit ti, kteří mají v tomto směru čistý rejstřík jen výhodou pozdějšího narození. Tak snadné to ovšem není. Ať už dnes po více než padesáti letech Loewenstein jakkoli zlehčuje svůj intelektuální výkon z léta 1948 slovy o mizivé originalitě svého pokusu, na textu je znát, že byl hluboce

prožitý, je v něm rozum i srdce: nebylo to žádné řečnické cvičení. A na poznání takového druhu se nezapomíná, to se přece zadře pod kůži i do mysli, zůstává součástí její nehlubší vrstvy. Právě nad tím textem jsem musel myslet na to, jak se asi Loewensteinovi žilo všechna ta další léta s tak jasným prvotním vědomím toho, jaké povahy je režim, který vytváří svírající krunyř jeho každodennosti a tíživý rámec jeho profesionální existence jako historika. Byl i pod vlivem argumentace evangelického teologa a filozofa Josefa Lukla Hromádky časem zrevidoval své absolutní odmítnutí komunistického režimu v té podobě, jak je formuloval v létě 1948, a jakkoli později upřel svou naději k možnosti reformy československého komunismu a jeho transformace.

Bylo už řečeno, že dnešní historickou obec tvoří historikové několika generací s velmi různou minulostí a s rozdílnou, ba často protichůdnou generační zkušeností, jež zasahuje do jejich vztahů a vytváří mezi nimi pomyslné či skutečné přehrady. Loewensteinův text je jedním z podnětů k zamyšlení – jen pro sebe – nad tím, jak se asi žilo těm, kdo viděli, mysleli, cítili zcela jinak, a vybízí k tomu, abychom promítli poznání z takové reflexe na celou společnost a do každé z etap oněch pohnutých čtyřiceti let, jejichž vichřice budou svými ozvěnami zasahovat do našich životů, dokud budeme živi.

Ohlédnutí po půlstoletí

Při pohledu na přes půl sta let starý pokus o „rozbor naší vnitropolitické situace“ u mě převažuje údiv. Je to vůbec můj text? A byl nezralý devatenáctiletý kluk bez přístupu k speciálním informacím vůbec s to říct něco podstatného o okolním dění? Není to nezbytně nafouknutý koktejl z vyčteného a vyposlechnutého bez nároku na platné svědectví?

Na všechny tři otázky asi nebude docela jednoznačná odpověď. Ryze fakticky zde otištěný text skutečně sepsal septimán Bedřich L., o kterém s jistými rozpaky musím říct, že jsem to zřejmě já. Ručíme i za svá minulá poblouznění, bereme si na svědomí chyby a omyly, proč ne výplody rané namyšlenosti? Originalita mého pokusu je ovšem mizivá. Psal jsem ho o letních prázdninách roku 1948 převážně v Řevnicích u Prahy, s hlavou plnou Masaryka, předúnorového *Dneška* a komentářů londýnského vysílání, s pocitem, že komunistický převrat a mimikry většiny přece nemohly být posledním slovem dějin. Ještě rok předtím jsem byl v idealizované Anglii, teď od nás vzdálené celé světelné roky! „Rozbor“ měl být pokusem srovnat si doléhající zážitky a informace, ujasnit sobě a snad i jiným proti přívalu lži a pokrytectví to, čemu jsem naivně říkal „pravda“. Netřeba dodat, že jsem jej psal v nehorázném přeceňování jak vlastních sil, tak i magie psaného slova. Nahrazoval vlastní jednání a fungoval na způsob ventilu nevyžité zlosti.

Dodatečně si uvědomuju, že klíčem k psychologii mého textu asi je moje třída, tedy ne snad buržoazie, nýbrž 7. A reálného gymnázia v Praze VII. Na ní leží v mé vzpomínce pronikavá šed' bezvýraznosti. Bylo nás asi osmadvacet, většinou chlapců, převážně z rodin drobných úředníků a zaměstnanců. Mezi námi nebyl žádný básník ani hudebník, jen Karel Moudrý obstojně kreslil, Karel Linc se chtěl stát (a stal) hercem a Milan Friš sprintoval. Pepík Krysl, původem z pohostinství v Červené Skalici, bydlel u salesiánů, tím pádem se uměl soustavně učit, takže byl naším primusem, ale nějaké zvláštní zájmy nebo

ideály, pokud vím, neměl. Komunisté byli tři, ostatní se hlásili k národním socialistům, několik málo k lidovcům. Jen Standa Přikryl tuším pravidelně chodil do kostela. Karel Kruliš se vymykal tím, že byl jediný ze skutečně bohaté rodiny; navíc byl jako Žid v Terezíně. Ve třídě se ale objevoval jen občas, aby se dal vyzkoušet. Já jsem také byl outsider – už jako evangelík, ymkař a „filozof“; někdy si mě, sympatizanta sociálních demokratů, dobírali jako „podnájemníka“. Byli jsme malá parta s Josefem Petrášem, synem národněsocialistického odboráře, Karlem Kalousem, jehož otec měl malou firmu na měřidla, a Sašou Vosátkou, synem národněsocialistického magistrátního úředníka. Těžko říct, co nás spojovalo nebo snad lišilo od ostatních: co nám všem především chybělo, bylo solidnější kulturní povědomí, abych neřekl: vzdělání, intelektuální zvědavost a mravní vedení. Pokud se pamatuju, bavili jsme se hlavně o politice a děvčatech, snad i v opačném pořadí. Petráš však byl politický talent a bez února by ho neminula profesionální kariéra. Stal se stavebním dělníkem a tunelářem při stavbě metra, předčasně zestárl a zemřel loni v říjnu.

Ta šed' v mé vzpomínce ovšem vychází hlavně z našich profesorů. Měli tuším všichni protektorát v kostech, čili zažili vratkost svého postavení a relativnost toho, co jim ta která vrchnost přikázala učit. Jeden z mála světlých bodů byl franštinář Karel Vetter, kultivovaný *bildungsbürger*, který studoval v Paříži a Mnichově, vždy chodil s motýlkem, vedl divadelní kroužek a psal scénáře (například pro film *Týden v tichém domě*). Vykládal o tom, že nám oba naše prezidenty „závidí svět“; dovedl se však nadchnout i Košickým vládním programem. Byl měkký a bezbranný jako pedagog i politicky, orientaci nám nebyl s to dát. Třebaže byl před penzí, po únoru 1948 jako většina sboru vstoupil do KSČ. Osobně výraznější, ačkoli jako češtinář slabý, byl Jan Škoula, předseda pěveckého sboru Hlahol. Když mu jako „reakcionáři“ po únoru hrozil vyhozov, zorganizovali jsme podpisovou akci v jeho prospěch. Byl jsem pozván k výslechu do ředitelny jako prý iniciátor akce, ale jen mně hrozili a ostatně ujistili, že jsou to pomluvy: Škoulovi prý nic nehrozí. Po prázdninách se však už ve škole neobjevil. Chodili jsme jeden čas za ním. Taký si přečetl mé Zúčtování.

Ostatní kantoři vesměs nestáli za mnoho. „Odučili“ si svou látku bez jakékoli snahy nám ji přiblížit, natož nás pro ni nadchnout. Matykář Průcha si počítal u tabule a nevadilo mu, že ničemu nerozumíme, dvakrát do pololetí rozdal kompozice a pohrdavě nám je vracel se čtyřkami a pětkami; na vysvědčení ty známky mechanicky zvyšoval o jeden stupeň. Profesoru Soukupovi se podařilo nejen mně dokonale znechutit dějepis i zeměpis. Jejich představa o poslání středoškolského pedagoga se vyčerpávala tím, že sebe a nás bez velkých průšvihů dostávali přes konferenci do prázdniny. Nebylo však myslím v nich příliš lidské laskavosti, spíše nedostatečnost, i odborná. Beze slova na vysvětlenou po roce 1948 přešli na nové osnovy a na komunistický slovník. Ředitel Vojtěch Hainer, který mě v roce 1947 pouštěl před skončením školy do Anglie slovy: řekni jim, že tady nejsou sami komunisti, mě rok nato zkoušel z pokrokové sovětské biologie (byli jsme sami, tak jsem sázel na jeho špatné svědomí a drze jsem si vyžádal – a dostal – jinou otázku).

Na jaře 1948 naše parta začala vydávat ilegální časopis *Demokrat*, který jsme přes „důvěrníky“ dávali i do dalších tříd; jestli se nepletu, vyšla celkem tři čísla o zhruba deseti strojopisných výtiscích. Psali jsme všichni čtyři. V září jsme se však vrátili z prázdnin do změněné školy: všichni spolužáci, kromě nás čtyř, vstoupili do SČM. Rodiče je pragmaticky přesvědčili o nutnosti se přizpůsobit, ale někteří taky dělali z nouze ctnost. To je

tedy pozadí mého Rozboru. Trochu arogantně připomínám kapitulantům, že kapitulovali, a necitlivě odhlížím od existenčního strachu malých lidiček. Měli v sobě zkušenost bezmocnosti a závislosti. Žili realitami: luxus abstrakcí a ideálů si nemohli dovolit, a tu mentalitu předali i další generaci, která pak musela snášet čtyři desetiletí reálného socialismu. Rozumí se, že tím jejich šed' ještě zesílila. Že komunisté jsou neodmyslitelní od naší situace, jsem ovšem připouštěl i ve svém textu. Že komunisté mají v delším výhledu vyhráno a je nutno jejich režim brát vážně, jsem pochopil až po nějakém čase, v neposlední řadě vlivem Josefa I. Hromádky. I naše čtveřice se na podzim poradila a moudře usoudila, že nejprve nutno maturovat a potom se uvidí. *Demokrat* přestal vycházet a *Zúčtování* po nedlouhém oběhu zmizelo pod poleny našeho řevnického dřevníku. Nebyli jsme taky žádní hrdinové.

Fischbach, 30. listopadu 1999

Bedřich Loewenstein

ZÚČTOVÁNÍ

Rozbor naší vnitropolitické situace¹

Kapitola první

Motto: Ať žije teror – ve jménu svobody!
Michal Mareš

Než začíná diskuse, musí si být účastníci zajedno v nezákladnějších věcech a pojmech; musí vycházet z určitých faktů a skutečností. Není možná dohoda, představuje-li si každá strana pod stejným pojmem různé věci, anebo neberou-li některé diskutující strany zřetel k nastalým skutečnostem a faktům. Úkolem této prvé kapitoly je vytvořit základnu z nastalých faktů a předkládat čtenářům objektivně – je-li to vůbec možné – skutečnosti, s jejichž existencí myslící člověk musí počítat. Teprve po jejich uvědomění a objasnění bude mítí smysl začít s diskusí.

Jeden ze základních kamenů tvořících bázi vzájemného dorozumění a poznání situace českého a slovenského národa je skutečnost komunistické revoluce, násilné akce, puče, či jaké jméno zasluhují události v únoru 1948. Musí být jasno, že to byla *komunistická* strana, která zničila demokratické zřízení republiky, protože očekávala zeslabení ve svobodných volbách, jež její prestiž nemohla snést. Jsou dnes již velmi známé výsledky zkoumání veřejného mínění na začátku roku 1948. Tehdy bylo zjištěno, že květnové volby přinesou

1 Text se přetiskuje podle pravidel obvyklých pro publikování novodobých dokumentů. Pravopis je přizpůsoben dnešnímu úzu, což se týká zejména psaní s/z v předložkách a předponách a ve slovech (a jejich odvozeninách), jako jsou: base (báze), censura, organizace, posice, resoluce, president, oposice, reserva, specialisace, resignace, psychosa, kritisovat apod. Podobně se přepisují podle současného úzu slova typu these, atheism, theorie, loyální, feuilleton. Vypisují se zkratky „např.“ (například), „tzv.“ (takzvaný), „t.zn.“ (to znamená), „čs.“ (československý). Kurzívou se tisknou slova či místa v předloze zvýrazněná proložení a názvy novin, časopisů a knih. Ponechávají se dobové či autorské lexikální zvláštnosti (například „po místech“ ve smyslu „místy“), včetně genitivu záporového. Upozorňuji, že každé ze tří mott uvozuje příslušnou kapitolu textu. Následující poznámky pod čarou jsou dílem editora dokumentu, pokud není uvedeno jinak.

KSČ a KSS zeslabení (a to zhruba z jedné třetiny na jednu čtvrtinu celkových křesel v parlamentě). Není to ovšem jediný důvod: ČSR byla pouze malinkým polem na mezinárodní šachovnici, kde se situace vyvíjela tak nepříznivě, že Kominforma, mocný to nástroj Sovětů, uznala za nutné, aby jako příští tah dostala Československo úplně pod svou kontrolu. Ne že by dosavadní československá vláda nebyla loajální vůči SSSR! Ale což kdyby došlo k válce? Z těchto dvou důvodů zejména podnikli komunisté pokus násilím nabytí moci, která by jim právem, tj. podle vůle lidu, z jeho pověření – náležitosti neměla. Je jasné, že si tedy většina národa nepřála komunistické diktatury, kterou dnes máme, a vůbec změny dosavadního vývojového stadia zvaného socializující demokracie směrem ke komunistické samovládě. Že tedy názory nejméně dvou třetin národa byly v únoru znásilněny. Kdo věří v úklady pravice proti lidovědemokratickému zřízení, tomu v jeho fanatické zaslepenosti není pomoci. Vždyť odklon od dosavadní politiky je tak zřejmý, že musí napadnout slepci. Jediný převrat, který se v únoru plánoval, chystal výkonný výbor KSČ. Všechny zkazky o spiknutí pravice jsou vymyšleny za tím účelem, aby ospravedlnily komun[istický] puč. Každá diktatura musí obrátit nevoli davu proti určité skupině lidí. Hitler proti Židům, komunistům a sociálním demokratům, komunisté proti „měšťáckým“ stranám. (O tom, jak se v demokracii projevuje vůle lidu, se zmíníme níže.)

Druhá důležitá skutečnost je fakt nesvobodnosti květnových voleb, nebo jak se v cizině říkalo – volebního podvodu. Prý každý diktátorský režim, dostav se násilím k moci, má snahu ověřit to, co není, totiž zákonnost² své vlády, chce mermomocí dokázat světu i vlastnímu národu legalitu svého původu. I naši noví vládcové se o to pokoušeli. Zůstává však otázka, zda se jim to podařilo. Kdo z čtenářů se voleb zúčastnil, mohl se o jejich svobodnosti důkladně přesvědčit. Proč vlastně svobodné volby? Je to zajisté otázka primitivní a domnívali jsme se, že již dávno byla zodpovězena. A je to smutné, že se stále musíme vracet k problémům, které již před dlouhými časy přestaly být problémy a jejichž rozřešení se již zdálo pevným výtěžkem vývoje. Tedy svobodné volby jsou nutné proto, že člověk nesvobodný, zterrorizovaný, zastrašený jedná zcela jinak (a ne podle svého přesvědčení), než by jednal bez zastrašovacího aparátu. Protože volby mají zjistit co nejdůkladněji skutečné smýšlení lidu – správněji: lidí –, a to vyjde logicky najevo jen tehdy, nebojí-li se voliči je projevat. Nikdo je nemůže uhodnout. Stejně logicky se voliči nebojí projevat svoje názory (to znamená obvykle dát svůj hlas – svou důvěru – té skupině lidí, která usiluje o jim sympatické ideály), když si jsou jisti, že na projev jejich smýšlení nenastanou nepřijemné následky. Protismyslnost nesvobodných voleb! Nuže, byly naše poslední „volby“ svobodné? To nechť čtenář posoudí sám.³

Jedna volební místnost mluví za sebe: Za nízkou plentou je dovedně umístěna lavice, na níž se obvykle zcela nenápadně baví domovníci z příslušné ulice. Mohou většinou sledovat každý pohyb voliče. Uprostřed místnosti stojí průsvitný koš, do něhož se odhazuje lístek, kterého nebylo použito. Je pochopitelně nádherně vidět, zda je to „bílý lístek“ nebo po obou stranách hustě potištěná „jednotná kandidátka“. Při vstupu do místnosti musí volič předložit oba lístky. Na jiných místech chybí plenta. V mnohých

2 V předloze „zákonitost“.

3 Srv. článek Svobodné volby v Československu? v 2. čísle *Demokrata*. (Původní poznámka autora textu.)

obcích se voliči „dobrovolně“ – a to se ví, i jednomyslně – rozhodli podepsat žádost, aby jim vůbec nebyl dán bílý lístek, nýbrž pouze kandidátka takzvané Národní fronty. Aby prokázali svou loajalitu, volila většina těch, kteří chtěli dát svůj hlas Nár[odní] frontě, manifestačně, to znamená, že vůbec nešli za plentu, čímž se ovšem automaticky vrhl stín podezření na ty, kteří plenty přesto použili (nebyli-li beztoho pozorováni z jiné strany). Vojsko šlo k urnám v uzavřených útvarech. Komunističtí funkcionáři sbírali před volbami podpisy, že se voliči zavazují volit jednotnou kandidátku. Byly případy, že se volič zdráhal podepsat a brzy nato dostal zákaz volebního práva. – Ať už pak skutečný volební akt byl jakýkoliv, rozhodně však všichni nekomunističtí voliči šli k volbám s pocitem úzkosti a *existenčního strachu*, způsobeným zuřivou propagandou, výhrůžkami a čistě osobním působením. Charakteristický pro nekomunistického voliče byl ovšem také pocit marnosti – že věc je předem rozhodnuta – nač se ještě exponovat.

Komunisté připouštějí, že přibližně osm set tisíc voličů nevolilo nebo dalo neplatné hlasy; je jasné, že zdrcující většina těchto osmi set tisíc měla buďto zákaz výkonu volebního práva, nebo dala takzvané neplatné hlasy: staré kandidátky demokratických stran z posledních voleb, fotografie Jana Masaryka, TGM, urážlivé nebo nenávistné poznámky k přítomnému stavu našeho veřejného života. Je zajímavé, že se někde počítaly obrazy prezidenta Beneše za platné hlasy pro Národní frontu. Kromě toho je odůvodněné podezření, že se na mnohých místech falšovaly výsledky.

Měl-li volič přes všechny hrozby a divokou, nesmyslnou propagandu komunistů dostatek odvahy – nebo snad i příležitost – vhodit do urny bílý lístek (11 % voličů), tak jaký význam, jaký důsledek má tento krok? Odpověď je velmi jednoduchá a krátká: Bílý lístek prakticky neznamená vůbec nic. V nejlepším případě snad jakousi demonstraci nesouhlasu. I kdyby v některé obci nastal případ, že by bylo více bílých lístků než jednotných kandidátek, tak by se nic nezměnilo, neboť existovala jen jediná kandidátka, která by prošla s dvaceti procenty. Bílý lístek zkrátka není program – jak správně řekl profesor J. B. Kozák. Nebyla vůbec možnost výběru – základní to podmínka demokratických voleb. Vždyť je třeba volit *mezi něčím!* A to nebylo možno. Neboť bílými lístky byli stejně jako jednotnou kandidátkou zvoleni komunističtí poslanci a jejich nepočtené loutky z ostatních stran, které velice poslušně vykonávají, co jim ústřední sekretariát KSČ nařizuje. Tím ovšem nabývají naše poslední „volby“ charakteru referenda, lidového hlasování (ano – ne) o důvěře režimu. V případě, který nemohl nastat, totiž že by byla většina negativních odpovědí (ne že by skutečné smýšlení lidu takovémuto výsledku neodpovídalo, ale protože by se, kdyby všechny prostředky selhaly, zkrátka podvrhly výsledky), v tomto případě by se fakticky naprosto nic nezměnilo, neboť bílý lístek byl jenom negace a nic se proti komunistům nestavělo. V tom měla předvolební agitace úplně pravdu. – Dočetli jsme se ovšem z novin, že demokraté přece měli možnost podat opoziční kandidátku v případě, že jim jednotná kand[idátka] nevyhovuje. V přítomném zmatku v informování jsme si však ještě nemohli utvořit jasný obraz, zda tu možnost vůbec neměli, nebo zda jim jen chyběl dostatek odvahy brát na sebe následky s vytvořením otevřené opozice spojené.

Z těchto obsáhlých vývodů – kterých by možná mohlo být ještě více – je naprosto jasno, jak směšně vyznívá dovolávání se „jednotné vůle lidu“ prokázané v „demokratických volbách“ – a to stálo ve všech novinách. Zdůrazňujeme se vší odpovědností, že lid nesankcionoval dodatečně únorové události, neboť vůle lidu se projevuje jen ve volbách

svobodných, „demokratických“, jak se říká. Nikoli na nakomandovaných a hlídaných manifestacích na Václavském náměstí. Avšak komunisté si myslí, že jsou jakýmsi druhem nadlidí, který se nepotřebuje informovat o přání lidu, neboť bezpečně ví předem, co lid chce, n[ebo] aspoň ví, co by lid chtěl, kdyby věděl, co má chtít. Je totiž odůvodněné podezření, že lid je stále v zajetí „buržoazního“ myšlení.

Třetí skutečnost, kterou uvádíme, je konec svobody tisku, fakt jeho „zglajchšaltování“. Je dnes opravdu zcela jedno, kupujeme-li *Rudé právo* nebo *Svobodné slovo*, *Lidovou demokracii* nebo *Lidové noviny*. Všechny kdysi nekomunistické redakce jsou pod akčním vedením a – jako ostatně všechny tiskárny – pod kontrolou ministerstva informací. Všude se opakují stejné ošřepané fráze; všechny události se komentují stejně zaujatě, pokud se ovšem nezamlčují úplně. Ale ani k těmto pročištěným a akčně vedeným redakcím, které se vlastně liší od sebe pouze jménem, nemá vláda obzvláštní důvěry, jak o tom svědčí četná opatření omezující jak rozsah, tak náklad jejich listů, zatímco *Rudé právo* se honosí světovým formátem, bohatými přílohami a uměle vytvořeným milionovým nákladem. *Právo lidu* přestalo vycházet v důsledku vynuceného splnutí KSC se sociální demokracií a většina kritických týdeníků – *Dnešek*, *Obzory*, *Svob[odný] zítřek*, *Vývoj* aj. – byla zastavena, čímž přestává *veškerá kritická činnost*. Problém kriticizmu je kapitola pro sebe. Bude-li náš komun[istický] režim pokládat za kritiku kladnou, konstruktivní chválení, a za destruktivní jakýkoli realismus a upřímnost, zkrátka posuzování naší situace tak, jak je, popřípadě poukazování na její chyby, pak už jen z toho důvodu pochybujeme o životaschopnosti komunistického státu. Kritika je jeden z nutných předpokladů sebekontroly. Kdo si odvyká ptáti se, co si o jeho počínání myslí jiný, ten obvykle ztrácí veškerý smysl pro míru, pozbývá jakéhokoli měřítko svého jednání. Co chce sám, to je dobré. Tomu odpovídá teze, že moc – zvl[ášť] moc absolutní, nekontrolovaná – korumpuje. Ví-li vládnoucí, že každé jeho opatření, každé jeho slovo bude přijato s ohromným potleskem, nebude si již dávat práci, aby se snažil o nestranné posuzování požadavků svých poddaných nebo aby vážně přemýšlel o následcích svých rozkazů. Ostatně, je-li režim dobrý, tak nemá zapotřebí se bát sebeostřejší, sebenespravedlivější a destruktivní kritiky. Nespravedlivého kritika umlčí svou spravedlností, výkonností a z toho vyplývající spokojeností občanů. Nepotřebuje pak cenzury, policejní kontroly a donucovacího aparátu. Zárok proti kritice je vždy znamením slabosti nebo špatného svědomí. Kromě toho však naše kritika bývala dosti spravedlivá a dávala najevo, že nekritizuje státní myšlenku, ideologii jako celek, nýbrž jen chyby na jejím organismu: Nekritizovala fakt demokratického socialismu jako státní myšlenky, nýbrž pouze místní přehmaty nepoctivých lidí, byrokracií, nehospodárnost některých zařízení a opatření – vše, aby socialismus byl lepší, aby demokracie se prohlubovala – ne, aby nebyly. Je to arciž velmi ideální pojetí kritiky a třeba podotýkat, že se takto často nepraktikovala. Národní socialisté například se specializovali na kritiku nepoctivých komunistů a komunistické noviny hledávaly vši v kožichu nár[odních] soc[ialistů], snažíce se dostat aféry, do kterých byli zapleteni členové [...]⁴ strany, ze světa. Může si náš přítomný režim odpustit „dialektické působení mezi činem a kritikou“? Takzvanou „sebekritiku“, která se okamžitě s velkým hlukem propaguje, není možno nazývat kritikou, která by si toho názvu zaslouhovala. Kritik musí

míti bezohlednou ruku chirurga a nesmí si dát poroučet někým jiným, co a kde by bylo a co by nebylo vhodné podrobit kritice. Nesmí prostě existovat „tabu“ osoba nebo věc, jejichž závady by nesměly být kritizovány. Nezapomeňme, že kritika je přímo přírodně nutným prostředkem, kterým se odstraňují závady a nesprávnosti: poukázáním na určitou závadu dosahuje kritik toho, že se obviněná osoba buďto odstraní, nebo napříště vystříhá dopustit se podobné věci.

Vraťme se však k tisku, od kterého jsme vyšli! Bylo by ještě záhodno upozornit na některá fakta – například na to, že se v zastavování určitých listů často uplatňovala čistě konkurenční závist. Ta se jeví v zastavení časopisů *Pramen*, *Sobota* a jiných nepolitických, zábavných, a hlavně velice čtených listů. – Není třeba zvláště upozorniti na skutečnost, že dnes již neexistují objektivní zprávy, neboť vše, co je nepříjemné, zamlčuje se buď úplně, nebo se podává opožděně a zkreseně, všechny zprávy jsou tendenčně zabarveny a často úplně zkrslují skutečnost. (Budiž zde uvedena pouze situace v Německu – Berlín! – anebo Marshallův plán.) Články a komentáře pochopitelně nemají jiného zaměření. Věci podřadné je dovoleno⁵ kritizovat do určité míry (ovšem ne každému – kritizuje-li nekomunista cokoli, byl by to jistě zlý úmysl. Morální oprávnění na kritizování – těchto podřadných věcí – má pouze osoba plně zapojená do „pokrokové práce“). O věcech choulostivějších se mlčí anebo se otrocky přijímá jejich oficiální výklad. To platí ve zvýšené míře o nařízeních shora – ta jsou zkrátka neomylná a v každém případě nesporná. Rozhodne-li se dnes výkonný výbor KSČ kandidovat komunistického předáka Klementa Gottwalda na úřed prezidenta republiky, dočítáme se z veškerého zitéjšího tisku, že tento muž je miláčkem všeho lidu, nejlepším synem, který kdy vyšel z lůna české matky, zkrátka přes noc je z něho takovýmto způsobem – kandidát „celého národa“. Způsob, jak se tak náhle dosahuje naprosté jednotnosti smýšlení a názorů, je nanejvýš podivuhodný. Odkud se jenom bral? – Co jsme uvedli o tisku, platí samozřejmě také o rozhlasu. Byl však již od květnové revoluce velmi blízký komunizujícím tendencím.

Čtvrtá skutečnost, kterou uvádíme, je fakt, že prezident Beneš nepodepsal komunisty oktrojovanou (vnucenou) ústavu a z toho důvodu zejména rezignoval. Že v únoru jmenoval komunistickou vládu *proti vlastnímu přesvědčení* a jen proto, aby se vyhnul občanské válce. Že naň vykonali Gottwald a Nosek ohromný nátlak, kterému starý, nemocný prezident podlehl. Dnes je internován na svém letním sídle v Sezimově Ústí.

Několik dalších skutečností: *potlačení svobody projevu* (sem patří i výše uvedené „zglajchšaltování“ tisku, dále studentské demonstrace v únoru, dnešní policejní režim, který stíhá „šeptanou propagandu“, a mn[oho] jiných příkladů), *potlačení svobody sdružování* (znetvoření ostatních politických stran, sloučení KSČ se sociální demokracií pod nátlakem, reorganizace spolků a Sokola), fakt *policejního státu* a ohavná *činnost takzvaných „akčních výborů“*, jejímž uzákoněním se má udržovat atmosféra nejistoty, kvasu a vědomí závislosti nekomunistů na komunistech, s kterými člověk přichází do styku. Nevím, zda je přímo ideální stav společnosti, je-li u jedné skupiny občanstva možnost zbavit druhou možnosti pracovat v dosavadním oboru. Kde jsou občané naváděni k udavačství, což se ve všech dobách pokládalo za podlost. Je-li v tom pokrok, tak raději zůstaňme u starého řádu.

5 Oprava provedena rukou, původně „se smí“.

Souhrnně lze tedy říci, že základnou, východiskem pro eventuální diskusi s komunisty je fakt komunistické samovlády, fakt diktatury KSČ – a dodali bychom: která je s ostatními komunistickými stranami světa sdružena v takzvané Kominformě. – Tento dovětek je vysoce důležitý, neboť vyjadřuje, že jednotlivé komunistické strany, byť by se nazývaly národními, musí plnit vůli nadřazeného orgánu. A je známo, že Kominformu mají pevně v ruce bolševici sovětské. Má-li tedy jediný státoporný činitel nad sebou instanci, jejíž rozhodnutí musí plnit, i když jsou v rozporu s přáním vlastního lidu, ztrácí dotyčný stát svou suverenitu, tj. podstatnou vlastnost státu. Lepší jméno než stát by v tom případě bylo autonomní území. Jak dalece se Kominforma vměšuje do našich vnitřních a vnějších záležitostí, o tom svědčí zejména dvě události (ačkoli jich je velké množství).

a) V létě 1947 se v Paříži konala porada evropských států o americké pomoci a o vzájemné spolupráci (na poli)⁶ hospodářském. Tehdy byl pozván i SSSR a všechny státy východní sféry. Sovětský svaz odmítl a zakázal svým satelitním státům, které na evropské rekonstrukci měly životní zájem, účast na konferenci. A tak došlo k podivuhodnému zjevu, že československá vláda, která pozvání nejprve s nadšením přijala, svou účast na poradách odvolala, aby se nedostala do nepřijemnosti s velkým sousedem. Byla to tehdy velká oběť pro nás stejně jako pro Poláky. Kromě toho je odmítnutí sovětské vlády mezníkem v dějinách vztahů Východu a Západu, neboť teprve tehdy byla postavena skutečná přehrada mezi těmito dvěma bloky: tehdy byl rozdělen svět na dva díly.

b) V únoru 1948, kdy KSČ provedla v ČSR puč a zničila na rozkaz Kominformy československou demokratickou svobodu, pokus o syntézu západního parlamentarismu se sociální bezpečností. I únor 1948 je mezníkem v dějinách. Tehdy se ukázalo, že Kominforma chce buď všechno, nebo nic. Chce buď to svou vlastní diktaturu, nebo nic.⁷ Spolupráce a slevení ze svých požadavků jí je nesnesitelná. Vlastním jejím cílem je světová revoluce, a vše, co koná, směřuje jen k tomu cíli. Vše, co se jí nepodrobí, socialismus demokratický například, je zrádné úchylkářství. Je velice pravděpodobné, že bychom se byli velmi dobře dohodli s KSČ, kdyby se Kominforma – tj. Kreml – nebyla vmísila do našich záležitostí. Stálé štvání komunistických stran proti stranám ostatním bylo uměle vyvoláno Moskvou. Nejzarytější komunistka musí uznat, že jsme „únorovými událostmi“ utrpěli velké hospodářské škody (o jiných nemluvě). Například byl zruinován celý náš zahraniční obchod. Nepříznivými obchodními smlouvami s Rusy se stále oddaluje naše rekonstrukce, která by měla být předním cílem vlády, která se opírá o lid a která vládne pro něj. Je samozřejmě směšné tvrzení, že to byla reakce, která zavinila, že nejsou suroviny, že náš průmysl neprosperuje, že neklape zásobování. O tom, že diktátoři vždy potřebují někoho, na koho by mohli svalovat vinu za neúspěch, jsme se zmínili výše. Člověk se nemůže ubránit dojmu, že komunistům nezáleží na hospodářské prosperitě, nýbrž pouze na politických cílech. Domníváme se ovšem, že tento dojem je nesprávný, alespoň o československých komunistech a o komunistech ostatních satelitních států. Jejich politika je však odezvou naprosté poslušnosti a podřízenosti jejich vedoucích egoistickým kremelským despotům, neboť se odnaučili samostatnému myšlení. Stejně bezstarostně, jako dnes zahrnují na pokyn urč[itou] osobu n[ebo] zařízení chvalozpěvy,

6 Slovo v lomených závorkách dopsáno rukou.

7 Slovo „nic“ přeškrtnuto a rukou vepsána dvě nečitelná slova.

budou zítra na pokyn tentýž objekt proklínat a označovat⁸ nejnižšími názvy svého slovníku.

Není opravdu možno vážně diskutovat s člověkem, který by tato fakta (*diktatura Kominformy prostřednictvím KSČ*) neuznával. (V marxistické hantýrce se mluví o „dikta-tuře proletariátu“ – není však možno takto nazývat stávající režim. Nediktuje proletariát ani úhrn členstva kom[unistické] strany, nýbrž několik jedinců v čele strany, kteří vykonávají za Kominformu svůj místodržitelství úřad.) Je třeba konstatovat, že diktatura – připusťme dokonce, že byla zavedena pro spravedlivou věc – rozhodně zprvu neodpo-vídala přání převážné většiny lidu. To je tedy základna, na které bychom se mohli sejít k společné diskusi. Jinak by neměla smyslu.

Je zajímavé, že komunistům byl zprvu název diktatura nějak nepříjemný a dosud se neodvažují nazývat věci svými pravými jmény. Neustále poukazovali na parlamentně-demokratický ráz a cestu své vlády a přímo hystericky opakovali fráze o plnění vůle lidu a své legalitě. Dnes ovšem již potřebu zastíracích manévřů tak necítí a nedávají si již tolik práce svou totalitu zakrýt. Zprvu mohli své jednání alespoň do určité míry opírat o jména Jana Masaryka, Edvarda Beneše, Josefa Davida a Bohumila Laušmana, nyní v řadě patronů zbyl jedině Zdeněk Fierlinger.⁹ Z vlády tedy neodešlo pouze oněch dvanáct ministrů demokratických stran, nýbrž byli z ní odstraňováni postupně další, a s nimi odešli málem všichni nekomunističtí představitelé našeho veřejného, kulturního a odbor-ného života. Tak prý Jan Masaryk spáchal sebevraždu, když se dověděl, jak jej pomlouvají bývalí jeho přátelé na Západě. Rezoluce československých poslanců z Londýna však praví, že byl zavražděn tajnou policií toho rána, kdy chtěl odletět do zahraničí a ujímati se vedení odboje proti komunistickému teroru. Je ovšem těžké toto obvinění jen tak dokázat; záhada jeho smrti nebyla ještě objasněna. Spáchal-li však Jan Masaryk sebevraždu, tak nikoli z toho důvodu, který uvádějí komunisté, nýbrž ze zoufalství nad zhroucením životního díla svého otce, Edvarda Beneše a sebe samého. – Dále odešel Václav Majer – skutečně upřímný sociální demokrat, a jak známo, velký optimista. Bohumil Laušman, průkopník našeho znárodnění a ministr průmyslu, stejně jako bývalý předseda sněmovny Jožka David nekandidovali již v květnových volbách a odešli roztrpčeni z veřejného života. Náš prezident Edvard Beneš konečně rezignoval, když se zdráhal podepsat komunistickou ústavu, „také s ohledem na svůj zdravotní stav“.

Netřeba se zmiňovat o četných univerzitních profesorech, umělcích, důstojnících, kulturních pracovnících a novinářích stejně jako o četných vedoucích našeho průmyslu a o velké části diplomatického sboru. Tak odešli ze svých funkcí intendant Národního divadla Václav Talich, Vojta Beneš, Lev Sychrava, Ferdinand Peroutka, rektor Karlovy univerzity Engliš, generálové Hasal, Ferjenčík a Liška, velvyslanec v USA Slávik, ve Francii Nosek, v Kanadě Němec, v Holandsku Ingr a stovky jiných.

Krok za krokem upevňují komunističtí samozvanci své postavení, vylučují postupně všechny nekomunisty z veřejného života, nahrazují je svými spolehlivými stoupenci a nutí ostatní k[e] vstupu do KSČ. Tento vývoj je tím rychlejší, čím více klesá jejich popularita a je nahrazována nenávistí. Děje se to ovšem všechno „jednomyslně“ a „dobrovolně“,

8 Původně „nazývat“.

9 Rukou připsáno „P. Plojhar“.

pakliže ne, tak „z vůle lidu“. Co se ještě před rokem zdálo býti naprosto vyloučené a absurdní, je dnes přímo samozřejmou skutečností a ani nevzbuzuje zvláštní vzrušení. Zatýkáni, domovní prohlídky, demagogie a lži, šuška a poslech zahraničního rozhlasu přešly v denní pořádek. Zahraničí nemohlo pochopit, jak rychle a tak bez odporu mohla padnout naše demokracie. My také ne.

Vzpomínám, jaké rozčilení vzbudily v roce 1947 některé výroky ministra informací Kopeckého. Prohlásil tehdy, že heslo „nebát se a nekrást“ připravuje půdu pro velezradu, a na jiném místě, že se v budoucnosti bude pokládat za velezradu protikomunistické smýšlení. Dnes jsme tedy k tomu dospěli – a co více – volání „ať žije prezident Beneš“ je protistátní provokace: tři roky po triumfálním návratu prezidentově do vlasti po více než šesti letech boje za naši nezávislost a svobodu. Dnes je každý nekomunista hned sabotér, velezrádce, špion a rozvratník, pokud svou loajalitu neprokáže vstupem do všemocné strany. A ještě na jeden výrok si vzpomínám: Slyšeli jsme jej za války z britského rozhlasu: Jan Masaryk prohlásil za hlavní cíl druhé světové války pro Českoslováka, aby si mohl jít třeba na Václavské náměstí provolávat hanbu ministerskému předsedovi a být přitom pokládán v nejhrošším případě – za cvoka. Kam by se dostal dnes člověk, jenž by řekl slovo proti A. Zápotockému!

Nejsme příliš daleci pravdě, nazýváme-li všechny přední demokratické představitele našeho národa v čele s prezidentem Benešem, jakkoli nevděčně to snad zní, lidmi zcela krátkozrakými. Únorem zničil prezident svoje životní dílo. Musel vědět, na čem je. Kdyby se byl postavil v čelo demokratické frontě a odsoudil počínání komunistů, je pravděpodobné, že by nedošlo k přetvoření československé socializující demokracie v komunistickou diktaturu a policejní stát. Nelze se stále vyhýbat krveprolévání, jen aby byly zachovány drahocenné životy. Někdy jsou charakterové vady způsobené osudným krokem – zcela util[itár]ně – daleko horší než případné ztráty na životech.¹⁰ Například Finsko bylo v tomto roce stejně ohroženo jako my, ale své demokratické zřízení uhájilo. Kdybychom i my byli bojovali za svobodu, neměli bychom dnes totalitní diktaturu, které se vlastními silami nemůžeme zbavit. Platí však pravidlo, že *občané mají stát, který si zasluhují*.

Kapitola druhá

Motto: Muži, kteří k dosažení moci používají násilí,
utíkají se jako vladaři ke koncentračním táborem a kulometům.
Harold Laski

V první kapitole jsme objasnili skutečnost absolutní moci KSČ, poukázali jsme na její nelegálnost – to znamená, že by strana demokratickým způsobem nikdy nebyla s to, aby dosáhla podobného postavení, jaké dnes zaujímá. Z faktu, že se neopírá o důvěru alespoň většiny lidu, vyplývají způsoby, kterými se udržuje u moci: tajná policie, akční výbory, žaláře, a na druhé straně obrovský propagační aparát a zglajchšaltovaný tisk. Výsledkem je víra nemyslicích a existenční strach méně odvážných, konečně u všech, kteří vůči

10 Srv. článek Rozhodnutí presidenta Beneše a náš národní charakter v 2. čísle *Demokrata*. (Původní poznámka autora.)

režimu chovají city pohybující se mezi nenávistí a nelibostí, vyvolává chování, které neodpovídá jejich smýšlení, neboť si uvědomují, že provokace proti režimu (říká se: proti státu – KSČ se ztotožňuje se státem) jsou tou měrou trestány, že se účinek akce zdaleka nevyrovnává riziku, jež berou na sebe. Osvětlili jsme tedy existenci totální moci KSČ a způsoby, jakými jí nabyla. Zůstává nyní otevřena otázka, co si s ní počnou, čili může začít ohlášená diskuse, jak využijí ohromné odpovědnosti, která jim tak nenadále připadla. Jsme jen článkem dlouhého řetězu, který se táhne dějinami, a jsou to nyní komunisté, kterým se dostala tíha velké odpovědnosti za celou generaci. Jak v ní obstojí?

Je faktem, že komunisté, ač jim to jejich ideologie přikazuje, nemají dosud dosti odvahy nebo chuti zcela skoncovat s minulostí stejně jako říci národu pravdu o tom, jak se dostali k moci. Snad že se ještě necítí dosti silni prohlašovat T. G. Masaryka za zpátečníka a překrucovatele marxismu, jeho syna Jana za zaprodance Západu anebo Eduarda Basse a Karla Čapka za prohnilé, západnické a buržoazní pomahače jejich kapitalistických chlebedárců. Stoupenci KSČ by též nesnesli skutečnost, že chystaný puč pravice byl jen taktickým manévrem vedení strany. Nepochybujeme ani o tom, že je jednodušší a pohodlnější uspořádat si svůj vztah k mrtvému, tedy k minulosti, tak, že se prohlašuje: „Kdyby byl živ, je jisté, že by šel s námi... Ostatně stál vždy na straně lidu.“ Neboť mrtvý to nemůže dementovat. Zapomíná se ovšem, že každý z citovaných mužů zanechal dostatek písemných a jiných dokladů svého smýšlení. Komunisté například nemají naprosto žádného práva dovolávat se patronace TGM, ne tak proto, že onen muž podal důkladnou kritiku marxismu, kterého naprosto nepřijímá, jako spíše proto, že Masaryk ve svém boji za pravdu zavrhuje lež a násilí i jako prostředky k lepšímu účelu – nejenže účel nesvětí prostředky: lze usuzovat ze způsobu, jakých prostředků člověk užívá, na poctivost nebo nepoctivost vytčeného cíle. – Stejně pohodlný a jednoduchý, jak si komunisté zařídili vztah k minulosti, je také způsob, kterým odůvodňují svou diktaturu – totiž fingovaným ohrožením vymožeností květnové revoluce ze strany reakce.

Je možné také jiné vysvětlení nechuti komunistů skoncovat s minulostí, totiž možnost, že se dosud nezbavili jakéhosi maloměšťáckého místního patriotismu, který ostatně vytýkají svým protivníkům – že všechno české musí být automaticky hodnotnější než výtvoři cizí, každý Čech již svým zrozením něco lepšího. To ovšem není v marxistické ideologii – nezapomeňme však, že komunismus ze války a v prvních letech po ní prodělával své nacionální stadium: ne nadarmo se propagovala slovanská myšlenka, když se vlastně ztotožňovala s komunismem. Rehabilitaci nacionální myšlenky děkuje Stalin možná za své vítězství nad Němci stejně jako za politické úspěchy ve slovanských státech. Po ustavení nové internacionály (takzvané Kominformy) se komunistické hnutí poněmhu odnárodňovalo a tento proces neustále pokračuje. Opět se uplatňuje nevšímavost k národnosti, ba prohlašuje se vlastenectví – tj. kladení záležitostí vlastního národa před zájmy národů ostatních – za reakční egoism. Dialektická taktika: Internacionalism nejprve otevřený, potom tajený, neboť lidu se líbí hlasitě vykřikovaná hesla o patriotismu a nenávisti k některému jinému národu, obzvláště je-li z toho „vlastenectví“ materiální prospěch. Nakonec se šovinistický pláštík zase hodí do starého železa a vše je při starém. Mouřenín svou povinnost splnil, mouřenín může jít... Během několika let jdou z jednoho extrému do druhého. Netvrdíme samozřejmě, že mezinárodní program není lepší než exkluzivní národní politika. Ale jednak není jakákoli politika mezinárodní lepší než jakákoli národní, a jednak vyplývá z přesvědčení také určitý závazek. Jsem-li pro inter-

nacionální komunismus a chci-li spolupracovat pouze s *komunisty celého světa* a s ostatními jen do té míry, do které jsou ochotni se podřídit, nesmím hlásat zásady národní, vlastenecké, slovanské, chci-li být totiž pokládán za čestného člověka. Proč pak vlastně propagovali komunisté s tak velkým hlukem nacionalismus, a to zejména jeho destruktivní složku – nenávisť k jiným národům (Němcům a Maďarům), a ukázali se obvykle mnohem šovinističtější než takzvané národní strany? Je to nepřijemná pravda: Protože bylo po revoluci v květnu 1945 populární spustit občas nenávistný projev proti Němcům, protože poválečná nálada lidu tomu odpovídala a protože propagací odsunu Němců by se uvolnil majetek v pohraničí, jehož přidělováním si získali komunisté vděčnost kořistnických živlů – a jejich hlasy. V tom ohledu byla předválečná KSČ mnohem upřímnější: hlásala svůj skutečný program (i zde by se dalo namítat, že program se velmi často měnil – podle politiky sovětského ministerstva zahraničních věcí). Dnešní pokrytectví na poli národnostní politiky musí zarazit každého slušného člověka.

Do stejné kategorie jakýchsi pseudoprotektorů, respektive patronů jako T. G. a Jan Masaryk[ové], Čapek a Bass a mnoho jiných patří i Edvard Beneš, jenže svoje umístění také sám zčásti zavinil skutečností, že se dal v únoru donutit k jmenování komunistické vlády. Tím pak, že nepodepsal oktrojovanou ústavu a rezignoval, již mnoho nespravil, protože jednak zpráva o jeho odporu byla potlačena, jednak prezident svým, jak se nám zdálo, nedůsledným jednáním již ztratil na autoritě a popularitě, jež byly ostatně též nenápadně z druhé strany – komunisty – podřívány. Jeho rezignace se poněkud podobá jednání českého občana, jenž promeškal v únoru možnost bojovat za svobodu, ve volbách však tiše protestuje bílým lístkem. Byli bychom rádi, kdybychom prezidentu Benešovi křivdili, v duchu se mu v tomto případě tisíckrát omlouváme, zatím však se zdá jeho jednání opravdu v takovémto světle. Ale neměl dosud možnost objasnit svoje motivy anebo poukázat na násilí použité proti němu. Avšak násilí vlastně vylučujeme, protože osobnost na jeho odpovědném místě se nesmí dát osobně zastrašit.

Zdá se tedy, že komunisté budou zatím, tj. pokud jim situace nedovolí říci bezohlednou pravdu, dokud jim tato pravda může uškodit, mluvit o slavné tradici, již *oni* naplňují, o Masarykově humanitě, již *oni* uskutečňují. Jsou přímými pokračovateli české reformace, Husa, husitů, Českých bratří, Komenského, národních buditelů, Havlíčka, revolucionářů z roku 1848, Masaryka a jeho bojů za svobodu, pravdu a za nezávislost národa. (Viz Nejedlého brožurku *Komunisté – dědici velkých tradic českého národa.*) – Dalo by se pítí o tom, co je našim nejlepším národním dědictvím: Dosud se většina historiků, spisovatelů a filozofických myslitelů domnívala, že je to svobodný projev kritického rozumu. Tomu nasvědčuje fakt, že naši nejlepší mužové byli zároveň velkými kritiky. Ale tito koruptní pseudomyslitelé byli asi podplaceni trusty, monopoly a kapitalistickými či feudálními vykořisťovateli nesvobodné minulosti. Nyní ovšem se nám záhy objeví objektivní pravda, neboť jsme přišli na vědecký názor na svět (dialektický a historický materialismus), jímž se rázem vyřeší nejkomplicovanější problémy!

Je velice zajímavé si všimnout, jak naši komunističtí magnáti se v poslední době zúčastňují církevních obřadů a slavností, instalací katolických hodnostářů, a vůbec najednou projevují nápadný zájem o církve a náboženství. Je to tentýž Gottwald, tentýž Nejedlý nebo Kopecký, jenž po celá desetiletí bojoval za ateistický materialismus, prohlašoval s Karlem Marxem náboženství za výtvar lidské fantazie a církve za instituce dobré jen k ohlupování davu? Cožpak je to náhlá tolerance, snad snaha dát politickému a hospodářskému hnutí

duchovní, metafyzický základ, či se opět uplatňuje dialektická metoda? Nelze zatím tedy očekávat, že nový náš prezident spolu s panem ministrem školství vstoupí do klášteřa. Zájem o duchovní základ jejich hnutí jistě brzy pomine. Předním problémem komunismu zůstávají otázky politické a hospodářské. Po znárodnění všeho průmyslu se zmocní myslí komunistických předáků zuřivá touha po plánování a glajchšaltování. Vyřazením soukromého sektoru našeho průmyslu byla opuštěna geniální myšlenka Laušmanem propagovaná a přijatá Košickým programem o souběžné existenci a z ní vyplývajícím tvořivém soutěžení všech tří úseků našeho průmyslu: podniků národních, soukromých a družstevních. Tato soustava se nazývá národní kooperativa. Nemluvíme zde proti plánování v hospodářství: To je zajiště dobré – a v přítomné době přímo nezbytná – věc. Převládá názor, že dnes již nemáme na vybranou, zda plánovat či zda neplánovat, nýbrž jen, zda plánovat dobře či špatně. Předně se ale plánování nesmí přecentralizovat – tj. aby neplánovali lidé, kteří neznají místní poměry a chtějí určitou teorii univerzálně na všechno aplikovat, neberouce zřetel k odlišnosti podmínek místních, časových a osobních. Zadruhé by se plánování nemělo přehánět – to znamená, aby se neplánovalo shora to, na co stačí prostý mozek jednotlivce. Z prvé podmínky vyplývá požadavek odbornosti plánujícího (aby to nebyl jenom tajemník politické strany), z druhé požadavek, aby plánování nezasahovalo do úseku lidské práce, který je určován člověkovou individualitou: například do kulturní tvorby. Půjde-li zde vývoj v dosavadním směru dál, tak jistě velice brzy dospějeme k jeho stupni, na kterém centrála bude vydávat plán pro spisovatele, která témata v pětiletce mají být zpracována v tolika a tolika románech, povídkách, dramatech, novelách a fejetonech, pro novináře, které závady mají býti od toho do toho dne pranýřovány, a pro básníky, kterého představitele přítomného veřejného života a které vedlé vytvořené během pětiletky (například náměstí Budovatelů) mají v kolika ódách, ritornelech, sestínách, romancích a baladách během příštího období plánu Svazu pokrokových československých spisovatelů a básníků opěvovat.

V nejbližší budoucnosti se budou zatím jen vydávat (bleskurychle a jednomyslně) pokrokové zákony, jež budou sněmovnou s nemenším tempem a vervou schvalovány, obzvláště jedná-li se o tak progresivní a sociální zákony, jako jsou zákon o prodloužení pracovní doby, o snížení mezd, o přednostním zásobování, pracovních táborech pro politické provinilce, o poskytnutí pomoci německým soudruhům z východního pásma, aby mohli za poskytnuté potraviny, uhlí a stavební dřevo děkovat starostlivé péči strýce Josefa Vissarionoviče. – Kritika vlády a strany bude patrně zakázána také formálně pod vysokými sankcemi – prakticky tento příkaz již platí jako nepsaný zákon, stejně jako karikaturisté smějí dělat vtipy jen na úkor padlé reakce, zbabělých zrádců a jejich podporovatelů na Západě, stejně jako profesori a učitelé musí do své látky pojmouti marxistické učení, popřípadě svůj předmět úplně na dialektickém materialismu vybudovat. Parlament, jehož členové byli jmenováni prakticky komunistickou stranou, ztratil svou kontrolní funkci a stává se loutkovým divadlem, kde poslanci budou (poslušně a jednomyslně) schvalovat vše, co se shora nařídí. Instituce, které šíří strach, budou zasahovat do života jednotlivce a silně ovlivňovat jeho jednání. Veškeré organizace a instituce budou vidět svůj hlavní cíl v tom, že budou vychovávat občany k poslušnosti k straně a její autoritě, k dialektickému myšlení a k vědomí, že vše, co činí, stává se pro svéúčelné kolektivum. (Například aby občané měli co nejvíce dětí: stát potřebuje dělníky, vojáky, zemědělce, matky.) Aby z hlav občanů vyprchal kritický duch a kritické myšlení

a vstoupila do nich jednomyslná „vůle lidu“ a vědomí nedůležitosti individua. „Vůle lidu“ nám přitom připomíná vystupování lidu v klasických českých operách: lid se navzájem bere za ruce a svorně zpívá. Jeho vůle se ztotožňuje s poslušností zákonů a nařizení vydaných novými mocipány. Vůle lidu se však také často tvoří tak, že si předseda vlády nebo ÚRO dává posílat rezoluce místních odboček KSČ, ve kterých se žádá, aby byli poslání reakcionáři do dolů, aby byly znárodněny nebo zkolektivizovány zbytky soukromého vlastnictví. Chudákovi Gottwaldovi nebo Zápotockému ovšem pak nic jiného nezbyvá než plnit vůli lidu, jak mu přikazuje ústava. – Myšlení v našem novém státě bude obstaráno akčními výbory NF a dodáváno občanům bez ustání mocnými hesly. Velký propagační aparát, šířící ovšem pouze tendenčnosti, lži a polopravdy, bude stále pečovat o to, aby občané nezřeli jiné barvy kromě černé a bílé, tj. aby byli přesvědčeni o tom, že se jim daří báječně, kdežto většina dělníků na Západě hyne hladu a je stálými krizemi připravována o práci a výdělek, že oni požívají nevidané míry svobody, kdežto zterozovaný Angličan, Američan, Holanďan nebo Nor si netroufá otevřít ústa ze strachu, aby jej za to nezmlátil strážník svým „pendrekem“. Je naděje, že český občan uvěří. Němci také kdysi uvěřili.

Ale velice dobře je také možné, že velká část národa, i kdyby jí režim získal hospodářské výhody,¹¹ se nebude cítit obzvláště šťastna. Nelze totiž předpokládat, že se dvě třetiny – ne-li více – národa náhle vzdaly svých ideálů a přešly do tábora komunistického. Je nutno si uvědomit jednak, že jsme proti první republice od roku 1945 měli převážně ideové a jen v nepatrné míře stavovské, tj. zájmové strany, jednak že ideál demokratičnosti a tolerance od dob Masarykových přes německou okupaci v českém národě zakořenil. Je těžko myslitelné, že by občané přes noc poznali bludnost dosavadních ideálů, představ a pravd, že by se jim přes noc otevřely oči a spatřili jedinou skutečnou pravdu, nadpravdu ve formě rudé pětícípé hvězdy, v jejímž svitu lze jediné šťastně žít. Život jiný je živoření. Zaslepení (chudáci odchovaní „buržoazním“ myšlením), již jste ještě nepoznali její světlo, spěchejte do našeho tábora, anebo... vás do něho naženeme bičem!!!

Jak bude na tento ohromný nátlak reagovati národ, jenž podle všeho tak rychle neuvěří? Povstane snad proti svým utlačovatelům? S tím ovšem nelze počítat. Revoluce proti lidem, kteří se opírají o policii a vojsko stejně jako o slepou poslušnost (udávání) určité části lidu, by byla v moderní době šíleně odvážným počinem, který by jednak byl spojen s velkými oběťmi nebo alespoň s hrozivým nebezpečím, jednak by měl poměrně velmi malé vyhlídky na úspěch, snad již proto, že za naším režimem stojí ohromná moc Rudé armády. Konečně by povstání objektivně mnoho neřešilo, neboť teror komunistů proti všem ostatním by byl patrně vystřídán terorem těchto vůči komunistům. Násilí plodí protinásilí a surovou mocí se neřeší problémy lidstva. Zní to absurdně, ale přesto tvrdíme, že natrvalo pouze moc ducha něco dokáže proti hmotné síle. – Český lid se arcíť neřídí těmito úvahami. Je předně pohodlný a nerad se vydává v nebezpečnoství. Aby akce proti režimu měla úspěch nebo alespoň určité vyhlídky na něj, k tomu by bylo třeba, aby si konečně většina dělnictva uvědomila, kam je Kominforma vede, a zadrhé aby zde byla osobnost s patřičnou autoritou, jež by povstání organizovala a ideově vedla. – Nikdo tedy nemůže vážně počítat se změnou vycházející zevnitř. Domysleme

11 „Získal“ ve smyslu „opatřil“.

tuto myšlenku: Chceme-li jiný režim nebo změnu dosavadního, tak to nejde pokojnou cestou. Totalitní režim padá jen násilně. Český a slovenský lid, jenž je proti diktatuře, byť by byl ve většině, nic proti kulometům policie a dělnické milice nedokáže. *Změna tedy musí přijít zevně. Přejeme si tedy válku?* Je to palčivá otázka a nelze na ni odpovídat jen ano nebo ne. Snad by nám při řešení mohly pomoci výše uvedené úvahy. Že autoritativní režim potlačuje sílu ducha naprosto, kdežto stát, ve kterém se uplatňují myšlenky demokratické – ať již v té či oné formě –, myšlenku alespoň nepotlačuje. Že tedy demokracie je příznivější trvalému, platnému řešení. S hrůzou se odvracíme od myšlenky nového vraždění, ale s vnitřním otřesem si uvědomujeme, že vlastně není jiné cesty pro pokrok. Rozhodnutí pro válku je však pouze teoretické a prakticky český národ mnoho nepořídí, ať již dělá cokoli. Zadrhé nemá odvahu, aby teorii doplnil praxí, tj. myšlenku uvedl ve skutečnost. Jako za Rakouska, kdy jsme byli pod velkým tlakem shora, bude se náš národ i za komunistického režimu ve své většině novým pánům do obličeje přívětivě usmívat a za jejich zády nadávat, šeptat, *švejkovat*. Za několik desítek let zajisté vyjde pokračování Haškova románu *Loajální občan Švejk za dočasné diktatury jedné strany*. Je ovšem nepředstavitelné, jaké hrozné škody toto nucené přetvářování způsobil na našem nepevném národním charakteru.

Podotýkáme, že by bylo pošetilé odepřít KSČ určité zásluhy: Je to většinou její zásluha, že od května 1945 se vedla taková politika, že po ostatních vrstvách konečně i dělnictvo socialisticky nejradikálnější, které dosud stálo na společenském žebříku nejnižší a často bylo vylučováno z rozhodování, z kulturního života a z možnosti vzdělávání, má *možnost ztotožňovat se se státem*. Toto obohacení našeho národního života, zejména jev, že byla utvořena vláda opírající se o všechny vrstvy národa, je zajisté velmi potěšitelným úkazem. Tím smutnější je proto vývoj od února, který je charakterizován opětným vylučováním – tentokrát jiných, ale zato početnějších – vrstev z národního společenství; tvoří se opět vnitřní emigrace – nemluvě o vnější. Pokrok do února 1948 je nesporný. Pamatujeme se na komentář zahraničního pozorovatele o našem vývoji, který vyšel v tehdejších *Svobodných novinách*. Novinář dochází k závěru, že náš obdivuhodný vývoj ve vnitřní politice není výsledkem práce národa, jenž si přeje socialismus a demokracii. Jsou u nás dva tábory: jeden si přeje socialismus, druhý demokracii. Rezultanta absurdního působení protikladných sil je právě naše rozumná vnitřní politika. V únoru tedy komunisté odstranili usměrňující protiváhu a sami pod vlastní tíhou a námahou upadli na záda. Tím ovšem ztratili možnost dívat se na vlastní práci a hodnotit ji kriticky. – Není pochyby, že si komunisté získali dělnictvo tím, že vláda, v níž měli majoritu, uskutečňovala mnoho sociálních reforem a výhod pro pracující. Zatím se cítí dělnictvo tím spokojenější, čím méně pracovních hodin a čím více dovolené a volného času, čím vyšší mzdy a čím lepší zaopatření pro případ nemoci nebo úrazu apod., stejně jako možnost nadávat na to, co se mu nelíbí, se mu zaručuje. Proto asi většinu dělnictva na těchto požadavcích dosud záleží více než na znárodnování a na závodních radách. Prostý dělník proto pozoruje a hodnotí režim předně z tohoto zorného úhlu a nebude valně nadšen tím, že mu lidé, kteří sice z jeho řad vyšli, ale kteří se mu, jak se mu zdá, odcizili, prodlužují pracovní dobu, snižují mzdy a disponují jeho volným časem. Nedovede jej ani mnoho oklamat skutečnost, že omezení svobody se děje „pro šťastnou budoucnost národa“. Dělník totiž již má svoje zkušenosti s lidmi, kteří na něm žádali oběti „pro lepší budoucnost“. Dělník se (patrně ve svém primitivním egoismu!) domnívá, že *jeho* generace (tj. předně on a jeho

rodina) má aspoň stejnou cenu a právo na štěstí jako kterákoli generace budoucí, ve jménu které má dřít. Je dělnictvu vcelku lhostejno, slibuje-li vláda pozdějším generacím šťastnou existenci, a záleží mu zejména na pokroku v době přítomné. Nelze to nazývat egoismem, každá generace se musí vlastní prací udržet naživu.

Toto pouze konstatujeme jako fakta a je těžko říci, zda toto stanovisko je správné. Jinými slovy: uvádíme to, co je, avšak netvrdíme, že je to také to, co má být. Zjišťujeme však, že čím dál tím více ani dělnictvo nepodporuje vládu, neztotožňuje se se státem, vůbec nemluvě o odstrčené bývalé buržoazii, o řemeslnících, kterým se přinejmenším omezuje možnost výdělku, stejně jako o živnostnících, o rolnících, kteří přes všechna ujištění již vidí na obzoru obávané kolchozy, nebo o úřednících, kterým dosazují za představené mladé, politicky spolehlivé neodborníky, či o nekomunistických intelektuálech, kteří již dávno ztratili bod, ke kterému by upínali svoje snahy a kteří se často již dlouhá léta pohybují ve sférách „duchovní emigrace“. Komunističtí vůdci ztratili půdu pod nohama: podařilo-li se jim vůbec někdy získat a organizovat pro sebe davy, tak se již dnes jejich dílo hroučí.

Velice správně praví Ferdinand Peroutka ve svých člancích, že náš národ se neskládá většinou z majitelů výrobních prostředků, které pochopitelně velmi těžko smíříš s jejich ztrátou, ani z lidí, jež lze koupit hmotnými výhodami, nýbrž z lidí, kteří se cítí doma v republice do té míry, do které se v ní jedná podle zákona.

Socialismus ani pokrok nejsou samy o sobě účelem ani cílem, *nemají objektivní hodnotu*. To znamená, že by socialismus neměl cenu, kdyby se většina lidí cítila šťastnější (což se často rovná: měla by se lépe, měla lepší možnosti) za některého řádu jiného. Není ani správné činit něco „ve jménu pokroku“, nepřihlíží-li se k tomu, že pokrok má předně zaručovat větší štěstí, spokojenost a dokonalost lidí. Prosperita státu a spokojenost občana je *prius*, pokrokovost a státní zřízení (zákony) *posterius*, alespoň do té míry, do které se dobrý (tj. prosperující a svobodný) režim teprve nazývá režimem „pokrokovým“. Proto je socialismus jen relativní hodnota, která je jen prostředkem k dosažení základních předpokladů spokojenosti veškerenstva občanů. Prvním předpokladem spokojenosti je požadavek *hmotného zajištění* – aby lidé měli práci, co jíst, střechu nad hlavou a teplo v kamnech. Je však také třeba potřeb morálních, aby vládla spravedlnost a rovnost, a potřeb kulturních – škol, přístupu ke vzdělání, divadel, knih, výstav, diskusí a přednášek. Konečně volá uskutečnění spokojenosti (respektive jejích předpokladů) po dosti širokém okruhu svobody. Uvidíme brzy, že se svobodou (v užším slova smyslu) splývají všechny zde uvedené požadavky, takže lze o nich mluvit jako o *svobodě v širším slova smyslu*.

Jakmile dnes komunista uslyší volání po svobodě, pokládá dotyčného buď za anarchického šílence, nebo za liberalistického opožděnce našich dnů, jenž hledá výlučně svobodu umřítí hlady nebo rozbítí politickým protivníkem lebky. Jaké to neporozumění svobodě! Žádný rozumný člověk nebude přece dnes žádat nějakou svobodu absolutní. Svoboda znamená:

1. *Volnost dělat vše, co nezabraňuje stejné míře svobody spoluobčana* (moje svoboda končí tam, kde začíná svoboda tvoje, přičemž jde o to, aby každý měl svobody rovný díl: pojem svobody co do rozsahu). Co však konkrétně znamená svoboda? *Co je obsahem pojmu svobody?*

2. Svoboda co do obsahu znamená *volnost dělat vše, co není výslovně zakázáno zákonem*, jež si lid dal sám (obyčejně prostřednictvím svých volených zástupců).

Bylo řečeno, že svoboda je teprve výplodem moderní doby, ačkoli touha a snaha po ní je již stará jako lidstvo samo. – Bylo též řečeno, že míra svobody je *měrou vyspělosti národa*. Bez vysokého stupně svobody není náš život hoden toho, aby byl žit.

Svoboda je jako láska: kdo ji okusil, nesnadno se s ní loučí, těžko se mu bez ní žije. Kdo ji však nikdy nepoznal (Rusové například měli před bolševickou diktaturou feudální, reakční a naprosto nesvobodný stát), ten se jí snadno vysmívá. Vysmívá se jí a nenávidí ji také primitiv, jemuž je zřízení svobodného státu příliš složité. Vysmívá se jí a nenávidí ji uzurpátor, jenž je šířán touhou po moci a jemuž je svoboda a touha poddaných po ní překážkou absolutního vládnutí.¹²

Pojmy pokrokovosti a zpátečnictví dnes již ztratily svůj starý obsah. Dosud se totiž přehlíželo, že k svobodě nepatří jenom volnost dělat vše, co jinému neuškodí – tedy svoboda svědomí a vyznání, učení, informací a výzkumu, tisku a projevu, pohybu, shromažďování a sdružování (tedy liberalistický ideál), nýbrž také *svoboda od hmotného vykořisťování*, tj. právo na práci a přiměřený výdělek, který stačí k ukojení hmotných a kulturních potřeb jednotlivce a jeho rodiny, právo na pojištění proti úrazu a nemoci atd. K svobodě tedy patří všechny klady naší revoluce, všechna péče o dělnictvo a o pozvednutí úrovně pracujícího lidu, patří sem sociální zákony i znárodnění průmyslu: *svoboda hospodářská*. Tím chceme pouze říci, jak nesmyslné je, když se od sebe nejen oddělují, ba přímo stavějí alternativně proti sobě takzvané občanské svobody na jedné a takzvaný sociální pokrok na druhé straně. Neboť jsme již výše podotkli, že obě strany představují jen druh uskutečňování dílu svobody. V praxi arcit jde o kompromis – o ústupky, které občanské svobody musí učiniti svobodě hospodářské. Je však jen spravedlivé, aby někteří lidé nebyli nadáni větší svobodou jako majitelé výrobních prostředků a druzí byli na nich závislí, nýbrž aby všichni občané byli na svobodě rovnoměrně účastní.

V tomto pojetí se tedy jeví *účel státu* ne v potlačování jedné vrstvy třídou druhou, jak učí marxisté, nýbrž v zaručování stejně velkého okruhu svobody pro každého člena státního kolektiva. Vyspělost národa se jeví v tom, dovede-li rozšířit okruh svobody jednotlivce tak, aby se přitom neporušil okruh druhého, a přitom stále též pečoval o to, aby členové kolektiva byli nadosti vzdělání, aby *dobrovolně* se podrobovali tomuto řádu a netoužili po tom, aby jeden zasahoval do okruhu druhého. – Je nyní snad již jasno, kam míříme. Je-li splněn jeden požadavek svobody, stává se naléhavým druhý. Je-li splněna podmínka svobody hospodářské, volá po uskutečnění požadavek občanských svobod (a naopak). Pokrokem je *svoboda ve své totalitě* rovnoměrně rozdělená na všechny členy státního kolektiva, nikoli absurdní řešení, kde se zaručuje státem malá část svobody na úkor potlačení ostatních částí.

Zkoumejte sami pokrokovost našeho režimu, hodnotí-li a měří-li se takto!

Kapitola třetí

Motto: Režim, který se bojí kritiky
a uznání myslících lidí, je eo ipso nemožný.
T. G. Masaryk

Klíč k porozumění všemu našemu vnitřnímu dění, zejména propagandě a tendenčnímu tisku, je nalezen záměnou pojmů *lid* a *KSC*. Prohlašuje-li se tedy, že *lid* je zdrojem veškeré moci v ČSR, tak je velice správně vystiženo, že všechna moc vychází z *KSC*.

Rozumí-li se lidem *veškerenstvo* státních občanů, tak ovšem nelze klásti rovnítko mezi tyto dva pojmy, i když *KSC* vyšla z časově posledních svobodných voleb v naší vlasti jako strana nejsilnější a i když dnes tvrdí, že má dva miliony členů – což je velmi dobře možné. Je – nebo byla? – největší politickou skupinou v našem státě, ale vždy zůstává pouhou *částí lidu*. Je pravda, že v demokratickém společenství také nemůže přímo vládnouti lid – tomu zabraňuje jeho početnost – ačkoli to zůstává zásadním požadavkem. Lid však vládne prostřednictvím svých volených zástupců – tj. lidí, kterým projevil svou důvěru, kteří rozhodují místo něj a zásadně podle jeho přání. Když se tato přání lidu různí tou měrou, že se jednotlivé skupiny nemohou dohodnouti na společném programu, tak se vlády ujímá skupina větší. Ale – a to je zde důležité – nesmí vládnouti způsobem, který by menšině ocitnuvši se v opozici znemožnil její kritiku a kontrolu. Demokratické prostředí musí dovolovati těmto skupinám, aby měly možnost přesvědčiti voličstvo do příštích voleb o nesprávnosti cesty, kterou kráčí vládoucí většina, takže voliči po skončení funkčního období mohou případně dáti svou důvěru dosavadní opozici, o které věří, že bude vládnouti lépe, popřípadě nové straně. Dosavadní většina se ovšem rozhodnutí lidu neprotiví a svou moc postoupí skupině lidem favorizované. Komunisté proti demokratické kontinuitě namítají, že je to vývoj do kruhu, že žádná strana nemůže svůj program důsledně uskutečnit, neboť nemá na to dosti času, jsou v tom handicapována jednak ohledem na názory ostatních, jednak omezeným funkčním obdobím, na jehož konci přebírá moc vládní jiná skupina. Ale právě tímto omezením a touto kontrolou se zamezuje přestřelkům vládnoucích. Tím, že každý jednotlivý zákon, každé opatření prochází ohněm kritiky, nabývá větší pevnosti a trvalosti než narychlo a bez ohledu na kohokoli zavedené zákonné předpisy v totalitních státech. Pokrok v demokracii jde pomalu, ale vytváří trvalejší hodnoty. Nejde přitom ani o to, vládne-li celý lid či jen jeho většina, jako spíše, je-li zbytku lidu otevřena cesta ke kontrole a k opětovnému nabývání vládní moci. I u nás vládne patrně největší strana. Alespoň v květnu 1946 jí jedna třetina lidu projevila svou důvěru. Ale – jakým způsobem vládne? A kde jsou ostatní strany – které rovněž představují skupiny lidu?

Výše uvedená poučka *lid = KSC* nám pomůže při výkladu a rozboru oficiální propagandy: Často se vyzdvihuje „protilidovost“ některých mužů, například představitelů našeho veřejného života před únorem – podle tohoto receptu to neznamena nic jiného, než že se tito muži stavěli proti samovládě komunistů. Anebo studenti demonstrovali v únoru proti lidu – tj. proti komunistickým uzurpátorům a jejich teroru. Také vůli lidu musíme dnes rozuměti jako vůli předsednictva *KSC*.

Pro naši dobu je charakteristická všeobecná anarchie, zmatek, krize a neurovanost ve většině oborů lidské působnosti. Skoro nejvíce se však zdají býti pokrouceny v říši pojmů. Jak jsme podotkli v první kapitole, není možná dohoda mezi lidmi a shoda v lidských

myslí, když si každá strana představuje pod tímtež pojmem různé věci. Ujasnění pojmů by možná umožnilo dohodu. Těžko, přetěžko k ní dojit při dnešním stavu věcí.

Užíváme-li například pojmu *demokracie*, představuje si pod ním Angličan zajisté něco jiného než příslušník východní sféry, jemuž patrně stačí definice vlády lidu, jenž je ale opět definován po svém (viz výše: demokracie = vláda komunistů). Je to snad přehnané tvrzení, ale komunistické praxi odpovídá. Teoreticky se domnívají marxisté, že politické svobody si vymyslela vládnoucí třída jen proto, aby jimi utišila nespokojenost lidu, jenž žádal svobodu hospodářskou. V jiném pojetí je politická svoboda pouze prostředkem k dosažení hospodářské rovnosti a bezpečnosti. – My ovšem nesnižujeme politickou a osobní svobodu na pouhý prostředek, neboť ji pokládáme za stejně důležitou, jako je sociální bezpečnost. Přitom nesnižujeme ani důležitost hospodářských poměrů; pokládáme hospodářskou rovnost za nutný doplněk svobody osobní a politické. V druhé kapitole jsme poukázali na skutečnost, že svoboda od vykořisťování je součástí ideálu svobody rovnoměrně rozdělené na všechny státní příslušníky. To je naše představa demokracie. Je nutno konstatovat, že ne každý politik pokládá hospodářskou svobodu za součást demokracie, takže se na Západě někdy setkáváme s čistě politickým pojetím. Přes poněkud pronikání sociálních a socialistických prvků se pokládá na Západě dosud stále za hlavní měřítko demokratičnosti režimu, jak zachází většina s menšinou. Různé pojetí demokracie způsobuje, že jedni vytýkají druhým „nedemokratičnost“. To by se tedy nestalo, byl-li by jednotný ideál, jednoznačnost tohoto pojmu. – Paralelně s demokracií jde pojem *svobody*, za kterou prý komunisté bojují, což není zcela nesprávné, máme-li na mysli svobodu hospodářskou: je však nad slunce jasné, že o ostatní občanské svobody dbají méně, než dbá okovaná bota vojáka o asfalt silnice, po které pochoduje. Ostatně se proti komunistickému odstranění hmotného vykořisťování namítá, že sice odstranili individuální hmotné vykořisťování, sami však jako stát vykořisťují veškeré občanstvo naprosto jak po stránce hmotné, tak po stránce duševní.

Různě se dnes pojímá představa Boha. Pro věřícího křesťana je to bytost nad všechna slova dokonalá, dobrotivá a nepředstavitelná, ztělesnění všeho, co je ušlechtilé a dobré; pro kritického filozofa hypotéza pro výklad smyslu a vzniku světa; pro materialisty à la Marx antropomorfní produkt destilační činnosti lidské fantazie.

Zmatený je i pojem *spolupráce*. Normální člověk si pod tímto slovem představuje společné usilování o cíl, jež si dva nebo více partnerů vytklo. A pro případ, že se liší cíle, respektive cesty, jak k cíli dospět, je spolupráce možná na základě kompromisu – že každý partner sleví, oč myslí, že může. Dnešní komunisté si představují spolupráci tak, že se jim všichni ostatní podřídí a bez reptání a kritiky přijímají vše, co se zdá být dobré nebo nutné předsednictvu strany, respektive co se Kominformě hodí do krámu.

Komunistům je legalita některého činu nadosti prokázána politickou legitimací jednatelů, popřípadě jeho úmyslem. Stejně – totiž podle politického klíče – posuzují ilegality, zrádnost nebo nespolehlivost. Mohli bychom takto pokračovat ve vypočítávání zmatených pojmů, pojmů, které u lidí různého smýšlení dnes mají různý význam. Nedobrá vůle rozuměti a pochopiti přesvědčení druhého se dnes usadila v myslích většiny lidí. „Vy mne budete učit demokracii...“ odbývá jeden druhého. Novodobý Babylon v říši pojmů (ovšem spolu s jinými problémy) znemožňuje rozumné vztahy mezi lidmi, jež moderní technika přec tak usnadňuje. Bez jednoty myšlení, bez shody v lidských myslích a dobré vůli k ní nebude trvalého míru, trvalé dohody mezi lidmi.

Velmi často k nám pronikají slova plná obav, jež varují před „Hitlerem v nás“, před „dědictvím po nacismu“, „odkazem protektorátu“. Není však zcela jasno, co se tím může myslit. Je to snad dámská móda nosit účesy po vzoru říšských Němek, jak jsme je viděli na Příkopech? Či je to spílání bolševikům, agitování rudým strašákem z Východu a šíření hrůzy z ruského parního válce? (Nacisté stejně nadávali prohnilým západním „plutodemokratům“: karikatury Lva Haase v *Tvorbě* například nám silně připomínají Streicherova *Stürmera*.) Anebo je dědictví po nacismu strašlivá skutečnost, že se část dorůstající inteligence odchovaná Kuratoriem (neblahé paměti) odcizila lidu a jeho vůli?

Pravděpodobně jde opět o zmatení pojmů, neboť my myslíme „Hitlerem v nás“, popřípadě „dědictvím po nacismu“ něco úplně jiného. Domníváme se, že tento odkaz je několikery. Do první řady sem patří jistě zásada, že *účel světí prostředky*, ona zásada přijatá moderními diktaturami od Machiavelliho a jezuitů: ve jménu ideje třeba i přes mrtvolu. Komunisté dokazují, že záleží pouze na konečném cíli, a cesty, jak k němu dospět, jsou lhostejné. Například, že oni jako sociální demokraté chtějí uskutečnit socialismus; je to tedy tentýž cíl a oba se liší pouze v rychlosti provedení. Ale dva lidé, kteří si vytkli za cíl zbohatnutí, mají také stejný ideál: Jeden ovšem pracuje poctivě a usilovně ve svém povolání od rána do večera a po dlouhých letech cíle dosáhne. Druhý dochází k stejnému cíli tím, že ve tmě přepadne člověka a oloupí jej. Záleží tedy opravdu pouze na účelu a je cesta, jak k cíli dospět, úplně lhostejná? Je tedy lhostejno, uskuteční-li se sociální spravedlnost cestou parlamentní demokracie, cestou postupného vývoje a reformem, bez značných otřesů, přehodnocování hodnot a krizí, či násilím, lživou propagandou a permanentním terorem?

Zásada, že účel světí prostředky, dává v komunisty ovládaných zemích (a snad i jinde na světě) vzniknout velkému množství větších či menších „požárů říšského sněmu“, „Dreyfusových afér“ a jiným politickým podvodům a juristickým vraždám. Všude stavějí uzurpátoři opozice před soud a obviňují ji z velezrady, špionáže pro cizí mocnost a chytaných pučů proti lidovědemokratickým vymoženostem. Často se též vykrámuje „nekalá minulost“ obžalovaných, jako chování za války nebo dřívější „asociálnost“. Je to všude stejné. A skoro nikde se opozice nedopustila horších přestupků, než že byla jiného názoru než komunisté.

Od jezuitů pochází původně i druhé, stejně závažné dědictví – ono *neomylnictví, inkvizitorství a přesvědčení*, že jedině vlastní učení je správné, a z toho plynoucí netolerance, bezohlednost, nevšímavost a pohrdání přesvědčením druhých byly většinou vlastností inkvizitorů, nacistů, fašistů (u nich se k tomu připojuje víra ve vlastní nadřazenost) a ani v dnešní době nejsou zvláštností. Setkáváme se s nimi u každého komunisty. Co dnes není dialektickým materialismem, je zpátečnictví, co se nepodřizuje bezvýhradně Kominformě, je zradou (ovšem na čem?). Netolerance komunistů pramení z přesvědčení, že režim kritizují pouze lidé, kteří mu nepřejí nic dobrého. Věří, že jediným hříchem je slabost, že „úchylná“ ohrožuje vítězství (ovšem čím vítězství – a jak má toto vítězství vypadat?). Věří, že jen oni znají skutečnou pravdu a že proto mají povinnost ostatním vnutit svoje přesvědčení. Komunisté chtějí buď vše, nebo nic – polovičatostí pohrdají, pokládají kompromisnictví za podlost.

Třetí dědictví, které uvádíme, je zjev, že se jednotlivci přimykají fanaticky k pozemské modle, k pozemskému absolutnu, kterému se chtějí úplně a bezvýhradně podříditi. Tato *stádnost* na jedné a *fanatičnost* spolu s touhou po moci na druhé straně byly důležitými

příčinami druhé světové války a jsou též charakteristickými znaky dnešní společnosti – alespoň v komunisty ovládané východní Evropě. – Sem patří i neblahý vliv protektorátního (nebo již staršího – pobělohorského) ovzduší na mysl našich občanů, kteří si „to, co skutečně smýšlejí, netroufají také činem vyznati“, jak to pěkně vyslovil K. Havlíček. Jinými slovy: chybí nám občanská odvaha k boji. Každý má sebe příliš rád, než aby se pro svoje přesvědčení vydal v nebezpečí. Měli jsme demokracii (dnes ovšem už ne), ale neměli jsme mnoho demokratů, bez nichž se tato neudrží.

Další – a snad nejhroznější – dědictví po nacismu je *gestapismus*, který se ujal zejména v řadách SNB, kde „nacistické sémě padlo na úrodnou půdu“. – „Není možný stav,“ pravil v únoru 1948 ministr Ripka, „že by SNB byl občanům místo ochrany ohrožením.“ Již tehdy měl Ripka, který je dnes opět v Anglii, pravdu, a tím více v dnešní době, kdy Sbor [národní] bezpečnosti spolu s „akčními výbory“, vojskem a závodní milicí se stal orgánem, kterým se komunisté skoro výlučně udržují u moci.

Metody policejního aparátu pana ministra Noska kdysi kritizoval Peroutkův *Dnešek*. Dnes se ovšem podobná kritika přijímá *a priori* jako projev nedobré vůle, ačkoli přece snaha zlepšit, tj. zlidštit SNB a jeho způsoby je zajisté velice kladný, konstruktivní ideál. Když už ne z jiného důvodu, tak alespoň aby nám v cizině neudělal ostudu, jak se to stalo v létě 1947, kdy bratislavská policie ztýrala dva britské příslušníky. Metody policie nezůstávají nikdy utajeny a vždy se též dostávají do tisku – ne-li do domácího, tak do zahraničního. Gestapáctví se již – zcela util[itár]ně – nevyplácí – jako každé násilí vzbuzuje nenávisť anebo udělá národu přinejmenším nedobrou pověst. – Je-li ovšem vyloučena usměrňující protiváha kritiky, docházíme k stavu věci, který nevylučuje bití při výslechu – to je v našich věznicích a na policejních stanicích docela obvyklý zjev. Nikdo se dosud neodvážil psát o způsobu, jak se zachází s vězni – že jsou ženy stejně týrány a bity jako muži a užívá se ještě horších metod. Není to ovšem div, mohli bychom přidat, ve státě, kde je ministrem spravedlnosti muž jako Alexej Čepička.

Před takzvanou amnestií byly žaláře přeplněny nejen obyčejnými zločinci, ale také vysokým procentem vězňů politických, kteří se dostali do kriminálu často jen pro neopatrný výrok na ulici, pro pokus přejít hranice anebo pro poskytnutí pomoci uprchlíkovi. O dnešním stavu vězení nemáme dosud spolehlivých zpráv. Ale je pravděpodobné, že tajná policie si najde práci, ať už o XI. sokolském sletu anebo při jiné příležitosti – a ta se zaručeně naskytne. V poslední době se komunistů též zmocnil příšerný strach z vyzvědačů. Je to psychóza skoro vůbec neodůvodněná, protože se na území československé velmoci (snad kromě jáchymovských dolů, které Rusové bezohledně vykořisťují pro pokusy s atomovou energií) asi sotva najde věc, která by špiónům ze Západu stála za riziko. V průmyslu a v technickém výzkumu jsme po všech stránkách za metodami západními. Komunistický OBZ však vidí v každém průmyslovém inženýrovi, jenž není aktivním členem strany, ne-li vyzvědače, tak alespoň nespolehlivý živel. Nikdo se pak nebude divit, že se takovýmito mužům, kteří jsou neustále obtěžováni orgány OBZ a nezřídka pro nic za nic zavírání, nechce pracovat s elánem pro blahobyt republiky. Ale muži, kteří obstarávají plánování, se musí sami postarat o to, aby plán byl také splněn. A donucovací prostředky jsou také způsob.

Nelze se nepozastavit nad těmito fakty a průvodními zjevy policejního státu, a bude-li jednou náš režim souzen, krčit rameny a prohlásit, že jsem o nich nevěděl – jako dnes Němci o hrůzách koncentračních táborů. Koncentráky snad dosud nemáme, ale kdo ručí

za to, že nebudou za rok nebo dva? Hlas lidu nazývá neprávem četná výcviková střediska SNB „školami vrahů“. Nad tím je třeba se zamyslet. Ve státě, v němž je vyloučena svoboda kritiky, je všechno možné. Na nás spočívá tíha velké odpovědnosti.

V zájmu objektivity je třeba dodávat k našim domácím zjevům nacistického dědictví, že různé obměny se vyskytly v menší či větší míře po téměř všech světadílech. Jsou to předně *rasové předsudky*, které nejen nevymizely, nýbrž po místech mají dokonce tendenci k vzrůstu. Konkrétně je to v Jižní Africe a ve Spojených státech. Projevují se proti barevnému obyvatelstvu (černochoům, Číňanům a Indům), někdy i proti Židům. Nezapomeňme však, že v USA proti těmto zjevům bojuje Henry Wallace a m[nozí] j[iní] z řad demokratů a republikánů, v Jižní Africe maršál Smuts a socialisté. Kdo bojuje na Východě proti fašistickým zjevům? Říká se, že kdo sedí ve skleníku, nemá kamenovat lidi, kteří jdou kolem – čili komunisté nemají Američanům – aspoň v oblasti dědictví po fašismu – co vytýkat. Kdyby si každý hleděl svého, dělal si napřed pořádek ve vlastním domě, bylo by na světě lépe. (Nacismus se učil od bolševiků!)¹³

Po těchto vývodech o odkazu nacismu by snad mohla vzniknouti domněnka, že pokládáme komunismus za fašismus obrácený naruby. Tato představa by ovšem byla bláhová: komunismus vychází z úplně jiných předpokladů. Tato dvě hnutí, s kterými jsme se musili vypořádat v poslední době, mají zcela odlišný základ, avšak praxe obou je málem tatáž. Stejný je způsob, jakým se vypořádávají s lidmi, kteří jsou odlišného smýšlení, a stejný je způsob, kterým se udržují u moci. Je však rozdíl mezi násilím a násilím. Nacistům tvoří surová síla veškeré právo, jehož hranicí je jediné moc, které jsou s to použítí, komunistům je násilí „porodní babičkou staré společnosti, která je těhotná novou“. U nich nelze říci, že moc tvoří právo – komunistům záleží na tom, *kdo toho násilí používá*. A věří, že mají pravdu, a proto mají licenci na násilí. Rozdíl je v tom, že nacisté byli v právu (ve svých představách), protože měli moc, komunisté užívají moci, protože se domnívají, že jsou v právu. A z toho práva vyplývají metody a způsoby, proti kterým bojujeme. Teror a násilí nejsou metodami, kterými se řídí život ostatních. Diskuse, pochybnosti, rozumové přesvědčování není znamením slabosti. Kritizování této víry nemusí znamenat nepřátelství vůči státu. A kdo pokládá primitivní byzanti[ni]smus a kult vedoucích komunistů a jejich neomylnosti za středověké zpátečnictví, může být velmi dobře pokrokovým socialistou.

Podrobujeme-li stávající režim důkladnějšímu rozboru, pak se nám nutně musí ukázat, že je vybudován na lži a podvodu. A je naší – i když zcela soukromou – vírou, že lež a podvod nejsou dobrý začátek pro šťastnější éru lidstva. Věříme pevně, že žádná lež není trvale dobrá a že pravda je vždy a za všech okolností cestou správnější.

A celková charakteristika režimu by asi vyzněla v konstatování jeho *vnitřní prolhanosti*. Odkazujeme přitom na všechny vývody v těchto třech kapitolách podané: Noví naši vládcí obelhávají lid pod pláštěm starosti o jeho dobro, vydávají se za zástupce lidu, aniž se ptají na jeho mínění a aniž jím byli pověřeni, vládnou za pomoci politické policie a závodních milic jako hrubé moci a za pomoci existenčního teroru jako prostředku psychologického (nic nového pod sluncem). Soustavně informují občany nesprávně a tím přeměňují dav ve svůj povolný nástroj – čili systematicky provádějí ohlupování lidu, aby

13 Věta v závorce připsána rukou.

jej mohli tím lépe řídit. Nejlépe se dá vodit slepec: kdo neví, musí všemu věřit. Například zpráva, že ČSR dnes vězni poměrně nejméně lidí ze všech států na světě, je zřejmě obyčejný, lživý výmysl. Člověk, jenž tomuto Čepičkově prohlášení uvěří, jistě si však řekne, že „něco na tom režimu být musí“, i když má sebevíce výhrad proti režimu komunistické totality.

Komunisté prý uskutečňují sociální spravedlnost a rovnost občanů – ve skutečnosti však vytvářejí privilegovanou vrstvu svých straníků, kteří jsou po všech stránkách proti nekomunistům ve výhodě.

Komunisté prý uskutečňují národní, vlastenecké ideály. Vlastenectví se však projevuje ve slepé poslušnosti k SSSR.

Komunisté prý uskutečňují svobodu a demokracii. Ve skutečnosti však opovrhují všemi druhy svobody – s výjimkou snad hospodářské – a znamená-li demo-kracie vládu lidu, tak tím demosem jsou komunisté.

Komunisté negují křesťanského Boha jakožto výtvar lidské fantazie a její abstrakční, antropomorfní činnosti, avšak ze svých vůdců, zejména Stalina, si činí pozemské bohy, modly nadané neomylností, k nimž obyčejný smrtelník může chovati pouze posvátnou úctu. A tento návrat do byzantského středověku není pociťován jako reakce, poněvadž pojem pokroku dostává od komunistických ideologů obsah podle libosti – tj. taktických potřeb. Ve skutečnosti se již stavěli proti lidskému pokroku svým odvratem od požadavku kritického, vědeckého myšlení.

Komunisty nestojí nic, prohlašují-li, že jejich způsob vlády je demokratický, postup ústavní a zákonný, neboť i těmto pojům dávají obsah podle potřeby. Ústava, kterou my za žádnou ústavu nepokládáme, zaručuje například spoustu různých svobod a práv. Zní to po místech docela pěkně. Ale skoro každé zaručení svobody je provázeno dovětkem, že omezení dotyčné svobody se může díti jen *podle zákona*. Fraška je v tom, že neexistuje-li potřebný zákon, tak není snadnější věcí než jej vydat (naprostá poslušnost parlamentu a prezidenta), existuje-li rušivý zákon, je záležitostí telefonního rozhovoru jej zrušit. (Budiž zde uveden jen zákon, který předepisuje prezidentovi republiky akademické vzdělání. Sem patří též komedie s „poslaneckou imunitou“.) Je v tom vnitřní souvislost: nemůžeme mít jistotu, zda zákony jsou dobré, je-li parlament souborem nemyslících a poslušných loutek jmenovaných určitou malou skupinou, nikoli však obrazem všeho lidu. Je to totéž, co komunisté vytýkali kapitalisticko-liberalistickému řádu: právo nemá jiného účelu než udržet vládce u moci, sankcionovat daný stav společnosti. Když na tom bylo dříve mnoho pravdy, tak to dnes platí bezvýhradně.

Žádný průměrný komunista by dnes neuznával fakt diktatury jeho strany: slovo diktatura má nepříjemný přízvuk, zejména procházeli-li jsme stadiem fašistických diktatur, jež napáchaly tolik zla. Také by neuznával, že se KSČ v únoru zmocnila vlády z podnětu Kominformy, popřípadě ze strachu ze zeslabení v demokratických volbách: vždyť se muselo zabránit puči pravice, spiknutí reakce. Dorožumění s komunisty je tak těžké, protože vesměs neuznávají fakta, jež jsme uvedli v první kapitole. Dohoda s nimi bude těžká, ne-li nemožná, pokud budou odbývat násilí a zjevné podvody, bezpráví a křivdy, jež spáchali, mávnutím ruky a větou: „Když se kácí les, padají třísky.“ Když je komunista obzvláště slušný, pak dodá: „Není vyloučeno, že se staly politováníhodné přečiny a přehmaty. Ale když povážíš, že tvoje děti budou mít hotový ráj na zemi...“

Komunisté – pokud jsou idealisty – hledí v mystickém zanícení na ideální cíl beztrždní společnosti někde v budoucnosti a jsou slepí pro to, co v jeho jménu napáchají. I kdyby toho cíle jednou v dávné budoucnosti bylo dosaženo, tak bude jeho hodnota oslabena oběťmi, jež naň doplatily. Ale k tomu, aby se uskutečnila beztrždní společnost, musili by komunističtí vůdci být světci a ne lidé, které nekontrolovaná moc korumpuje. A absolutní moc má svůj neblahý vliv na každého člověka, jemuž se toto neštěstí dostává do rukou. Demokracie se sociálním doplněním je zajisté bezpečnější stupeň vývoje směrem k výše uvedenému cíli. Komunisté velmi často zapomínají, že znárodňovací dekrety nejsou vše. Že výchova k poctivosti, čestnosti a odpovědnosti, k myšlení, stejně jako šíření vzdělání a osvěty, je také cesta pokroku, popřípadě náplň zákonů a dekretů. Myšlenka jednotné školy je zajisté správná – ale způsob výchovy, kterým se všechno, co se dosud pokládalo za správné, hodí do starého železa a prohlašuje za buržoazní předsudky a omyly, způsob, kterým se naočkuje do školních dětí jediná možná pravda – dialektický materialismus, způsob, který nutí studenty, aby se přetvařovali, lhali a zapírali svoje vlastní přesvědčení, to není cesta správná, to není pokrok ani cesta, jak účelu dosáhnout. Komunisté patrně nikdy nepochopí, že na prostředcích často záleží více než na účelu, na něž se mnohdy velmi rychle zapomíná, není-li zde kontroly.

Ostatní komunisté (ne-idealisté – a těch je většina) jsou ve straně buď z existenčních důvodů (poúnoroví soudruzi), anebo jsou to lidé bezcharakterní, prospěcháři s dobrým nosem, kteří hned v květnu 1945 vyčichali, odkud vane vítr. V KSČ je rovněž velké procento nemyslicích, nekritických a všemu věřících lidí, kterým dává heslo na všechno odpověď, kterým stačí slova a sliby. Mnoho poctivých komunistů se v únoru odvrátilo od strany, protože se nemohli dívat na násilnosti vedení, které široké masy členstva tak slepě poslouchají, ať je to věc ušlechtilá anebo zločin. Tak často jsme slyšeli z úst těchto zklamaných „...ale tak jsme si to nepředstavovali...“

Nuže, a kdo je na druhé straně? Je jasné, že nikoli samí idealisté. Jistěže jsou v táboře nekomunistickém všichni, kterým režim nějak ublížil, ať už jsou to šmelináři anebo továrníci, kterým byl zestátněn majetek. Ale je stejně jasné, že v táboře utlačovaných se obvykle nalézá větší procento idealistů než v táboře utlačovatele. Pokud tito lidé nesppekulují na návrat „lepšíh časů“, tj. kapitalismu, tak se necítí doma ve své vlasti proto, že se v ní nejedná podle zákona, že v ní vládne lež, útlak, existenční teror a nesvoboda. Tisíce mladých lidí opustily Československo, protože se jim jeho nesvobodný vzduch zdál nedýchatelným. Prospěcháři se obvykle přidávají k vládnoucím a tím se čistí řady odpůrců. A k těm se přidávají lidé, kteří dovedou samostatně myslit a mají v sobě cit pro spravedlnost.

A nakonec ještě několik poznámek: V druhé kapitole jsme se zmínili o „vlastenectví“ komunistů, které se při každé příležitosti tak velice vyzdvihuje. V těchto dnech se dovídáme (z britského rozhlasu) podrobnosti o takzvané Titově aféře. Nedotýká se sice přímo naší vnitřní situace, ale je to velmi poučný příklad. Kominforma vytyká tomuto balkánskému diktátorovi, že dává zájmům Jugoslávie přednost před zájmy lidovědemokratického světa, tj. SSSR a jeho satelitů. Vyzývá-li Kominforma „skutečné“ komunisty-vlastence, aby svrhli Titův režim, tak říká jasně, že ve své sféře zájmů bude trpěti jen jednu věc, jen jediné vlastenectví, jen jednu linii, a tou jest vlastenectví většiny SSSR a slepá poslušnost v rozkazy Kominformy. Kde zůstaly smlouvy a sliby o vzájemném nezasahování do vnitřních záležitostí? Ovšem nezasahování asi platí, jen pokud satelit

nenahlíží na Sovětský svaz jako na jednu z ostatních imperialistických velmocí, jež sleduje pouze exkluzivní cíle své vlastní vypínavosti. Pokud satelit nezjistí, že tvrdohlavost, neústupnost a permanentní provokace nebudují mír, nýbrž ženou svět do nové války. Maršál Tito to ovšem nikdy tak jasně nevysslovil, ale je to prý jasná linie jeho politiky před pokáráním, jehož se mu dostalo od Informačního byra komunistických stran. Sám Broz-Tito se ovšem nepokládá za zrádce nebo úchylnáka, nýbrž za lepšího komunistu, než jsou ostatní poslušní „kominformáci“. Chce pouze přizpůsobit – zcela dialekticky – marxism-leninism místním poměrům. Takovéto snahy se však nevyskytují pouze v Jugoslávii – komunistické strany Polska a ČSR jsou stejně rozštěpeny na část dogmaticko-radikální a na část národně-dialektickou.

Vyřazením Jugoslávie ze svazku ostatních komunistických diktatur bylo vrženo pronikavé světlo na vztahy „slovanských bratří“ a na přátelství mezi jednotlivými národy, tak trvale a neustále proklamované. Kdo si odvyká samostatnému myšlení a přijímá vše, co se shora rozhodne, jako neomylné dogma, ten velmi často dělá strašné kotrmelce. Stejně nekriticky a bezmezně chválí dnes to, co zítra stejně nekriticky a bezmezně pohaní. Kominforma pravila: Tito odmítá naši kritiku a nevrací se kajícím do lůna velké matky. Tito nepodporuje kolchozy a dává zemědělcům půdu. Tito je nacionalista, trockista a úchylnáček. (Pojmy „trockista“ a „nacionalista“ se navzájem vylučují. Ale člověku, jenž se dal do pustého nadávání, nevadí nesmyslnost obvinění. Hitler také spílal „pluto-bolše-demo-žido-kapitalistům“...) Zadruhé zamlčela Kominforma další svoje pohnutky pro onen krok. Myslí si totiž také, že Tito je silná osobnost, jež by mohla sjednotit Balkán, a tak veliký celek, jako je balkánská unie, by bylo těžko kontrolovat. Proponovaná Unie balkánských států by se vymykala z poručnictví SSSR. Proto exkomunikace maršála Tita. Další úvahy Kominformy: Jugoslávský lid vcelku podporuje Tita více než nařízení Kominformy. Ergo bude třeba mu dáti najevo naši moc na poli politickém a hospodářském: nepodporovat jugoslávské územní požadavky vůči Rakousku a Itálii, rušit, popřípadě neplnit obchodní smlouvy. Jugoslávci se ocitnou v izolaci a budou nespokojeni s vládou, která izolaci způsobila. Proto, aby se připojila k státům evropské svépomoci v rámci Marshallova plánu, by se musela změnit celá struktura jugoslávské diktatury, a tím patrně i postavení Titovo. Je to proto velmi nepravděpodobné. Ale je také nepravděpodobné, že by Jugoslávie setrvala v dosavadní odloučenosti, podobajíc se Frankovu Španělsku. Titova aféra je další příklad „vnitřní prolhanosti“ lidovědemokratického světa. Nevím, zda by mělo smysl ještě pokračovat o amnestii prezidenta Gottwalda – o které šeptá potlačený hlas lidu, že „Čepička propustil pět tisíc zločinců, aby se uvolnily žaláře pro politické vězně“.

Anebo že bychom se ještě zmínili o Ďurišově zemědělské politice (při níž nejde vůbec o to, je-li zavedení kolchozů a sovchozů pokrokem či nikoli, ani o to, říká-li se kolchozům tak či onak – nejde o jméno, nýbrž o věc –, nýbrž jediné o to, zda si je přejí zemědělci, či nikoli). Ani zde se nemohli komunisté odhodlat k otevřenému hledí: tvrdí pokrytecky, že nikoho nebudou nutit do kolektivního hospodářství. Nemluví se ovšem o zdvojnásobných, a tudíž nesplnitelných kontingentech pro zemědělce, jimž kolchozy „nevoní“. Nemluví se ani o neúnosné konkurenci státních statků, ani o výhodách, jež se poskytují členům KSC. Je to ovšem teprve poúnorový vývoj. Předtím hlásal a uskutečňoval pan Ďuriš stejnou věc, pro kterou byl Tito mimo jiné exkomunikován. Július, jenž se snaží zůstat poslušným synem matičky Kominformy, bude musit – přes všechny sliby, které

dal zemědělcům – posléze sovětské zemědělské hospodaření okopírovat. (Srovnej první kapitulu o diktatuře Kominformy a druhou kapitulu o dialektické taktice.)

Zemědělská politika komunistů je souběžná s národnostní: není možno – podle našich prohnílych představ o správnosti, ovšem – považovat za čestného člověka muže, který nejprve hlásá rozparcelování velkostatků a zásadu „půdu do vlastnictví těm, kdož na ní pracují“ (což je zásada velmi správná), na kterou si získá hlasy rolníků, a přitom již spekuluje, jakým způsobem by mohl zavést hospodářství po sovětském vzoru. Váhá-li dosud, tak jistě pouze z jediného důvodu – aby přitom nevzbudil nelibost lidí, jimž slíbil něco jiného. Nezáleží zde vůbec na tom, zda pan ministr Ďuriš jedná podle vlastního přesvědčení nyní, a předtím jen uplatňoval dialektickou metodu, anebo zda jeho vlastní přesvědčení bylo motivem jeho předúnorové politiky a výstražný Titův příklad způsobil obrát.

Tak jako se hodí do koše na papír všechna hesla o lásce k národu a o slovanské vzájemnosti a považuje se každý komunistický Maďar, Němec, Rumun, Albánek nebo Řek za slovanského bratra, zatímco s ještě před nedávnem „bratrskou“ Jugoslávií se ruší hospodářské styky a spojenci z války jsou imperialističtí zlosynové kapitalistického temna, obdobně se bude brzy prohlašovat, že je vůlí zemědělců vstoupit do kolchozů, neboť drobná hospodářství jsou přežitky z nesvobodné minulosti – aneb jak to již řekl velký Lenin: Každý zemědělec s vlastní půdou, byť by byl sebechudší, zůstává kapitalistou. – Jednomyslné rozhodnutí lidu ovšem bude třeba podpořit notnou dávkou násilí.

Doslov

Prosíme čtenáře, aby se nedali odstrašit skutečností, že *Zúčtování* dopadlo poněkud negativně – jako veliké „tož to ne“, (jak by řekl TGM).¹⁴ Že jsme nepodali soustavně to, čemu sami věříme, jako protiklad toho, co být nemá. Bude-li však čtenář pozorně sledovat všechny vývody, tak velmi často narazí na místa, kde jsme svoje představy o správnosti nastílnili. Pokusili jsme se uvědomiti si svoje vlastní stanovisko kritikou stávajícího režimu. Pokusili jsme se o orientaci v dnešním střetnutí protichůdných proudů a zuřivě propagandy z obou stran. Někomu se snad bude zdát, že jsme příliš jednostranní a poukazujeme pouze na závady na této straně železné opony. Můžeme jej však ujistiti, že si neděláme vůbec iluze o západním světě. Domníváme se totiž, že destruktivní kritiku Západu obstarává důkladně celý náš tisk, takže připojení se k našim oficiálním kritikům by znamenalo tolik co přilítí kapku vody do moře. Myslíme, že by bylo správnější, aby si každý národ hleděl nejprve svého, tj. odstranil předně závady svého vlastního veřejného života, a potom teprve kritizoval jiné. Máme zde krásné poučení z Bible: Kdo z lidu je bez viny, ať hodí první kámen po cizoložné ženě!

Nebylo vlastně vůbec třeba upozorniti na to, že skutečnost se nekryje s růžovým optimismem a oficiální propagandou, ale přesto jsme tento článek napsali. Jde totiž o to, abychom neztratili schopnost kritického myšlení, i když nás denně zpracovávají jednostranné informace a zaujatá agitace. Byli bychom rádi, kdyby čtenář pochopil, že jeho rozhodnutí je závažné. A k tomu si musí uvědomiti, že ve světě nejsou jen dva tábory:

14 Slova v lomených závorkách připsána rukou.

komunistická totalita a americký kapitalismus, oba s tendencemi k fašismu. Pojem takzvané třetí síly byl ve Francii zkompromitován. Ale nejde zde o to, zda určitý směr měl úspěch, tj. dosáhl moci, anebo ztroskotal zásluhou lidí, kterým na dobrou lidstva nezáleží, pokud z toho nemají vlastní užitek.

Je také velkou chybou většiny lidí, že zavrhujíce určitý řád, směr nebo skupinu, zavrhují i jejich dobré stránky, které každý směr bezpochyby má, a jdou tak obyčejně z jednoho extrému do druhého. Komunisté tak činí s kapitalistickým řádem, jehož vymoženosti (například demokratickou toleranci, diskusi, parlamentarismus, osobní svobodu a mnoho dalších) pokládají za zastaralé zbytečnosti. A budou tak pravděpodobně též činit lidé, kteří jednou svrhnou komunisty. Kdy konečně přijdou lidé k rozumu? Kdy konečně přestanou jedni utlačovat druhé? Kdy přestanou lidé užívat surového násilí místo rozumového přesvědčování? Pamatujete se snad ještě na tvrzení, že násilí plodí protinásilí: jen síla ducha a lidská práce zajišťují pokrok.

Tyto úvahy o naší vnitropolitické situaci byly napsány v létě 1948.¹⁵ Byly sice později přepracovány a rozšířeny, ale mnoho statí zůstalo stejných. Mnoho tvrzení nám potvrdila historie – ať již to je řádění tajné policie anebo doplnění Titovy aféry případem Gomul'kovým. Stati o prez[identu] Benešovi by snad dnes zněly poněkud jinak, ale vcelku nemůže čas změnit nic na tom, co je správné. A určité nároky na správnost si děláme.

Nebylo naším úmyslem „štvát“ proti komunistickému režimu, nebo dokonce vybízeti k unáhleným činům proti němu. Toho jsme dalecí. Neukazujeme cestu kromě té, aby se každý nad světovou situací, která se obráží i v našich poměrech, zamyslel: aby se každý snažil najít východiska, uvážil všechny možné následky svého rozhodnutí a nakonec se rozhodl podle svého svědomí. A snad jsme i my poněkud přispěli k objasnění, kterého je k rozhodnutí každému třeba.

Praha, v září 1948

Československé dokumentační středisko nezávislé literatury, Scheinfeld – Schwarzenberg. Sbírka Bedřich Loewenstein. Strojopis.

15 Textový rozbor potvrzuje, že text Zúčtování, až na Doslov, byl napsán před smrtí prezidenta Beneše, tj. před začátkem září 1948. Podle informací autora byla definitivní redakce textu provedena v září 1948, k čemuž se bezpochyby váže ono „později přepracovány a rozšířeny“.